

Problémy sexuální výchovy dětí a mládeže

Iva Staňková

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Iva STAŇKOVÁ**
Osobní číslo: **H108277**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Problémy současné sexuální výchovy dětí a mládeže**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na historii sexuální výchovy v ČR,
- na sexuální výchovu dětí a mládeže v ČR v současnosti.

Součástí práce bude sociologický výzkum zaměřený na zjištění vědomostí dětí a mládeže o sexuálních otázkách.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Brzek A., Mellan J., Soustavná sexuální výchova. Projekt na základních a středních školách. Česká škola 1, 1995.

Mellan J., Postoje k sexuální výchově na základních školách. Česká škola 1, 1994.

Pondělíčková – Mašlová J., O sexuální výchově bez rozpaků. Praha : Avicenum, 1976.

Pondělíčková – Mašlová J., Nezralá sexualita. Praha : Avicenum, 1990.

Skořepa M., Pohlavní výchova naší mládeže. Praha : Státní nakladatelství, 1934.

Trojan O., O čápech a vránách. Havlíčkův Brod : Fragment, 1994.

Uzel R., Problematika sexuálního zdraví. Praha : Horizont, 1990.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

L.S.

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Iva Staňková

Jméno, příjmení studenta

Podpis

V Brně 9.4.2013

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce s názvem „Problémy sexuální výchovy dětí a mládeže“ se zabývá zjištěním a zhodnocením rozsahu informovanosti žáků sedmých, osmých a devátých tříd základních škol k tématům sexuality, sexuální výchovy a k problematice sexuálně přenosných onemocnění. Práce se skládá z části teoretické a z části praktické. V teoretické části jsou nastíněny historie sexuální výchovy a teoretická východiska s vysvětlením základních pojmů, funkce a úloha rodiny a školy při prevenci výchovných problémů. V praktické části jsou analyzovány výsledky kvantitativního výzkumného šetření, které pomocí statistické metody s technikou dotazníku zjišťují míru informovanosti žáků sedmých, osmých a devátých tříd základních škol o výše uvedené problematice. Získané poznatky byly zpracovány metodou deskriptivní a současně metodou komparace.

Klíčová slova: dospívání, mládež, pohlaví, sexualita, výchova, sex, informovanost, sexuálně přenosná onemocnění, sexuologie, rodiče, škola, děti, žáci.

ABSTRACT

Bachelor thesis titled „Problems sex education and teenagers" addressing the findings and evaluation of the extent of knowledge of the pupils of seventh, eight and ninth elementary school classes on topics of sexuality and sex education issues of sexually transmitted diseases. The work consists of theoretical and practical section. In the theoretical section outlines the history of sex education and theoretical basis with an explanation of basic concepts, functions and role of the family and school in the prevention of educational problems. In the practical part are detailed results of a quantitative investigation which by statistical methods using questionnaires examining the level of awareness amongst pupils of seventh, eighth and ninth elementary school classes on the above issues. Findings were processed using the method of comparison and descriptive.

Keywords: adolescence, youth, gender, sexuality, parenting, sex, awareness, sexually transmitted disease, sexology, parents, school, children, pupils.

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D., za velmi užitečnou a vstřícnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 HISTORIE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY	13
1.1 MLADÁ VĚDA – SEXUOLOGIE	13
1.2 POČÁTKY ČESKOSLOVENSKÉ SEXUOLOGIE	14
1.3 HISTORIE CÍLENÉ POHLAVNÍ VÝCHOVY	18
2 VYSVĚTLENÍ POJMŮ	25
2.1 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA	25
2.2 LIDSKÁ SEXUALITA	28
2.3 SEXUÁLNÍ DEVIACE A DEVIANTNÍ CHOVÁNÍ	34
2.4 ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ - SYNDROM CAN.....	36
2.5 REPRODUKČNÍ A SEXUÁLNÍ ZDRAVÍ	37
3 ÚLOHA RODINY V SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ	39
3.1 RODINNÁ VÝCHOVA	39
3.2 RODINNÉ PROSTŘEDÍ	40
3.3 KDYŽ SE DĚTI ZAČNOU PTÁT	41
3.4 JAK S DĚTMI HOVOŘIT O SEXU	41
3.5 ZÁSADY JAK ODPOVÍDAT	42
4 ÚLOHA ŠKOLY V SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ	44
4.1 MOTIVY VEDOUcí K ZAVEDENí SEXUÁLNí VÝCHOVY DO ŠKOL.....	44
4.2 MODEL SEXUÁLNí VÝCHOVY NA ZÁKLADNíCH ŠKOLÁCH V ČESKÉ REPUBLICĚ.....	44
4.3 VYMEZENí CíLE SEXUÁLNí VÝCHOVY	45
4.4 CíLE ZÁKLADNí ŠKOLY V OBLASTI SEXUÁLNí VÝCHOVY	45
4.5 VYMEZENí OBSAHU SEXUÁLNí VÝCHOVY	47
4.6 PODMíNKY SEXUÁLNí VÝCHOVY NA ÚROVNI ZÁKLADNí ŠKOLY	47
II PRAKTICKÁ ČÁST	50
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENí V ZÁKLADNí ŠKOLE	51
5.1 CíL VÝZKUMU	51
5.2 STANOVENí VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	52
5.3 VÝZKUMNÝ VZOREK	53
5.4 METODOLOGIE PRÁCE	54
5.5 DOTAZNíK PRO RESPONDENTY	54
5.6 VYHODNOCENí DOTAZNíKŮ	55
5.7 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU (SHRNUTí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU)	69
5.8 DOPORUČENí (NÁVRHY NA OPATŘENí)	73
ZÁVĚR	76
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	78
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	81

SEZNAM OBRÁZKŮ	82
SEZNAM TABULEK.....	83
SEZNAM GRAFŮ	84
SEZNAM PŘÍLOH.....	85

ÚVOD

„Nad zlato dražší klenot jest dítě,
ale nad sklo křehčí.
Snadno se mu může ublížiti,
a škoda odtud nesmírná“

J. A. Komenský (Burdová, 2011, s. 7).

„V životě každého člověka jsou chvíle, či dokonce celá období, v nichž si mnohem intenzivněji než jindy uvědomujeme svou existenci. Bývá tomu tak především tehdy, když se musí nějakým způsobem vyrovnávat s proměnami přetvářejícími jeho okolí a také s proměnami vyplývajícími z procesu jeho vlastního vývoje.

Bytostné vědomí vlastní existence je především spojeno s intenzivními prožitky lásky a utrpení. Promítneme-li si vývoj lidského jedince od dětství přes dospělost až ke stáří, podaří se nám i přes rozličné individuální odlišnosti vyčlenit vývojové období, v němž jsou intenzivněji než jindy láska a utrpení zastoupeny, přičemž síla těchto prožitků tryská především z vnitřních proměn osobnosti. Takovým obdobím je dospívání“ (Marhounová, 1996, s. 5).

Pokud hovoříme o období dospívání, myslíme tím přechod ve vývoji jedince mezi dětstvím a dospělostí. Je to složitý proces, ve kterém se z dětí, které byly doposud zcela závislé na rodičích a na svém okolí, stávají dospělé a vyzrálé osobnosti. Mnozí odborníci toto období označují mimo jiné především jako období s prvními známkami pohlavního zrání. Dochází zde k velkým tělesným i duševním změnám v poměrně krátkém čase. Proměnu dítěte v dospělého člověka provází nedůvěra, nejistota, rozpory v chování, v náladách, v přístupech k vrstevníkům i dospělým. Děti si začínají uvědomovat svoji první náklonnost k druhému pohlaví, prožívají první touhy po erotických zážitcích, po lásce.

Záměrně jsem si pro svou bakalářskou práci zvolila téma sexuální výchovy dětí a mládeže, protože lidská sexualita se u jedince vyvíjí již od útlého dětství, respektive od narození a mě zajímá, zda naše dospívající mládež je v současné liberální době v této problematice více a správně poučena, než byla generace moje. Dalším podnětem pro výběr tohoto tématu pro mne je zvědavost. Zvědavost, jak si dnes rodiče dokážou poradit s problémy

dospívání svých dětí, jestli základní poučení dětí o sexualitě a sexuálním chování v rodinách probíhá. Protože jsem matka dnes již třicetiletého syna, mám v živé paměti, jak těžké bylo nalézat odpovědi na jeho všetečné dětské, později pubertální otázky, týkající se sexuálního života. Snažila jsem se svému synu vše upřímně a pravdivě vysvětlit a tím jej ochránit před nebezpečími předčasného sexuálního života, nechráněného sexu, drog apod. Také se domnívám, že v dnešní době mládež často začíná pohlavní život předčasně, i když statistické údaje z různých sociologických šetření tuto mou domněnku nepotvrzují.

Hlavním cílem mé práce je zjištění, zda jsou děti otevřeně informovány ať už ze strany rodičů nebo ze strany školy o problémech dospívání a s tím spojeným sexuálním dozráváním, zda jsou varovány před nebezpečími, které jim hrozí zejména nákazou pohlavními nemocemi, ale také i v podobě nejrůznějších forem sexuální kriminality.

„Jsou rodiče, kteří se období dospívání svých dětí už předem velmi obávají, jsou rodiče, kteří problémovost tohoto období značně podceňují. Je málo těch rodičů, kteří jsou schopni věnovat tomuto úseku života svého dítěte dostatečnou pozornost bez přehlížení jeho závažnosti a bez přílišného strachu“ (Marhounová, 1996, s. 17).

V teoretické části se pokusím nastínit teoretická východiska a vysvětlit základní pojmy, které napomohou k objasnění, proč je sexuální výchova dětí a mládeže tak problematická a hlavně potřebná. Dále se zaměřím na funkci a úlohu rodiny a školy při prevenci výchovných problémů. Teoretické poznatky jsem získala prostudováním odborné literatury a dostupných internetových zdrojů.

V praktické části nejdříve vymezím předmět výzkumu, popíši použitou metodologii, kterou je v tomto případě statistická metoda s technikou dotazníku. Zároveň zmíním, jaké byly stanoveny otázky v dotazníku, jaký jsem stanovila zkoumaný vzorek a jak jsem následně zpracovala získané poznatky. Vzhledem k tématu mé práce použiji dvě hlavní metody, především popisnou, tedy deskriptivní a současně metodu komparace.

Na tyto otázky získám odpovědi tak, že oslovím ředitele základních škol v Brně – Starém Lískovci, vysvětlím jim záměr své práce a pokud budou souhlasit, požádám žáky sedmých, osmých a devátých tříd o vyplnění dotazníku, který se skládá z dvaceti uzavřených otázek.

Výzkumná část mé bakalářské práce bude po té obsahovat analyzovaný soubor odpovědí a jejich komparaci.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORIE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY

Dějiny každé vědy patří ke kulturní výbavě všech odborníků, kteří se danou problematikou zabývají. Proto se i tato kapitola bude zabývat nejprve historií sexuální výchovy.

1.1 Mladá věda – sexuologie

„Sexuologie je vědecký obor zabývající se všemi aspekty pohlavního života (fyziologickým, lékařským, pedagogickým, psychologickým, etickým, atp.).

Jde o vědecký obor, rozvíjený v některých zemích Evropy (jinde je rozvíjena sexuologie jako součást tzv. základních oborů - sexuální medicína), který se zabývá všemi aspekty lidské sexuality a lidského sexuálního chování. Vyjadřuje se k tendencím sexuality v kontextu znalostí všech vědeckých oborů. Zabývá se fyziologickým vývojem a funkcí pohlavních orgánů, vývojem, rozvojem lidského sexuálního chování, chování v párech, problematikou sexuálně rizikového chování včetně výzkumu, diagnostiky a léčby pohlavních a pohlavně přenosných chorob. Zvláštní kapitolou je tzv. deviantologie, zabývající se parafilním sexuálním chováním. Jejím předním představitelem je emeritní primář Slavoj Brichcín (Praha-Bohnice)“ (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Sexuologie>).

Skutečné zkoumání sexuality na určitém vědeckém základě trvá zhruba sto let. Za začátek vědeckého výzkumu v sexuologii lze považovat knihu vídeňského profesora psychiatrie Kraffta-Ebinga, kterou vydal v roce 1886 pod názvem Psychopathia sexualit, která byla skutečným průlomem do nazírání na existenci lidské sexuality. V této knize byly popsány různé sexuální poruchy a především sexuální deviace. Poprvé bylo možné si pod určitým pojmem, jako například sadismus, masochismus a jiné, představit určité charakteristické deviantní chování (Pondělíčková - Mašlová, 1990, s. 9 – 13).

Sigmund Freud byl dalším významným mužem, který posunul zkoumání v oblasti sexuologie opět dopředu. Byl rodákem z Moravy, světoznámým zakladatelem psychoanalýzy, žil ve Vídni a byl profesorem psychiatrie. V roce 1905 vydal Freud knihu Tři pojednání o sexuální teorii. Některé teorie a myšlenky, které zde Freud vyslovil, platí dodnes, některé však při vědeckém přezkoumání neobstály (Pondělíčková - Mašlová, 1990, s. 9 – 13).

Opravdu významným mezníkem v sexuologii byla výzkumná práce Alfreda C. Kinseye a jeho týmu. I když byl Kinsey profesorem zoologie, jako první uskutečnil velký sociologický výzkum v sexuální oblasti. Se svým týmem vyšetřil mnoho mužů a žen a výsledky zkoumání publikoval ve dvou knihách. První knihu vydal v roce 1948 pod názvem *Sexuální chování mužů* (*Sexual Behaviour in the Human Male*), druhou v roce 1953 pod názvem *Sexuální chování žen* (*Sexual Behaviour in the Human Female*). V těchto knihách se lidé poprvé dočetli, jak častá je onanie nebo předmanželský sexuální styk, kolik sexuálních partnerů vystřídali muži i ženy v různém věku, jak častý je sexuální styk v manželství ale i mimo manželství, kolik mužů má homosexuální zkušenosti a další. Lidé tak na základě zjištěných skutečností začali měnit některé své postoje. Když si díky těmto uveřejněným faktům uvědomili, že devadesát procent mladistvých chlapců onanuje, začali si připouštět skutečnost, že takové chování je vlastně běžné, a tedy i normální (Pondělíčková - Mašlová, 1990, s. 9 – 13).

Dalším výrazným posunem v sexuologii byla výzkumná práce gynekologa W. H. Masterse a psychologičky V. E. Johnsonové. Ti se v sedmdesátých letech zabývali fyziologickými procesy sexuálního vzrušení a ukojení. Asi u 400 žen a 300 mužů pozorovali fyziologické reakce při koitu a masturbaci a klinická laboratoř zaznamenávala fyziologické procesy. Pozorování obsáhlo 7500 ženských a 2500 mužských orgasmů. Na základě svého zkoumání vypracovali léčebnou metodu pro dvojice, které trpěly nějakou sexuální dysfunkcí. Masters a Johnsonová jako první upozornili na možnost rozdělení sexuálního styku na čtyři fáze (Pondělíčková - Mašlová, 1990, s. 9 – 13).

V knize *Formy sexuality*, vydané v roce 1968, její autoři Ford a Beach srovnávají sexuální chování různých národů a kmenů. Zpracovali poznatky endokrinologie a fyziologie a poukázali na to, že formy sexuálního chování jsou především podmíněny faktory sociálními a psychickými (Pondělíčková-Mašlová, 1990, s. 9 – 13).

1.2 Počátky československé sexuologie

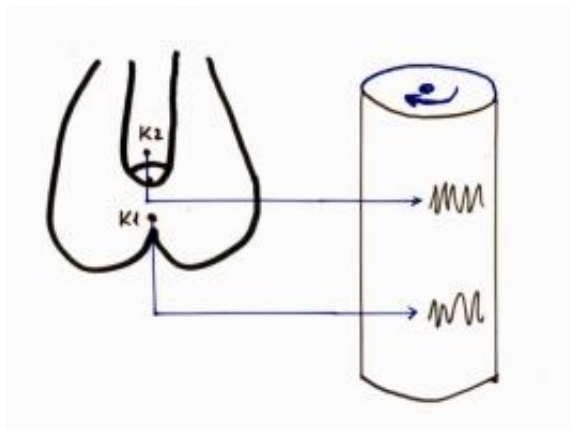
Z podnětu profesora MUDr. Josefa Šamberga, přednosta české dermatovenerologické kliniky, poskytlo v roce 1921 Ministerstvo školství a národní osvěty mimořádnou dotaci třicet tisíc korun na „první vědeckou výzbroj“ ústavu pro sexuologii, který byl nově zakládán pod vedením profesora dr. Ferdinanda Pečírky (1859 – 1922). Tímto vzniká Sexuologický ústav – „Ústav pro studium sexuální patologie“ při lékařské fakultě

Univerzity Karlovy, první univerzitní ústav tohoto zaměření v Evropě a snad i ve světě. 14. září v roce 1921 byl MUDr. Ferdinand Pečírka jmenován dekretem prezidenta republiky mimořádným profesorem nauky o pohlavnosti na Univerzitě Karlově v Praze. Začátkem roku 1922 ale náhle zemřel. Profesorský sbor české lékařské fakulty nechal ústav právně existovat a v roce 1929 se ujal jeho vedením velmi schopný MUDr. Josef Hynie, pozdější profesor a doktor věd (Pondělíčková-Mašlová, 1990, s. 9 – 13).

V roce 1935 se profesor Josef Hynie stal přednostou Ústavu pro studium sexuální patologie a vedl tento ústav neuvěřitelných 39 let, a to do roku 1974. Byl obrovským přínosem pro sexuální medicínu, sexuální výchovu, liberalizaci postojů veřejnosti k transsexualitě a homosexualitě, a to zejména v podmínkách komunistické diktatury v poválečném Československu (<http://www.vfn.cz/pracoviste/kliniky-a-oddeleni/sexuologicky-ustav/historie-ceske-sexuologie/>).

Obr. 1. prof. Josef Hynie

Obr. 2. Andrograf podle Hynieho

V září roku 1932 se v Brně konal 5. Kongres „Světové Ligy pro sexuální reformu“ (dále jen WSLR), jehož hlavními organizátory byli dermatovenerolog profesor Antonín Trýb a Dr. Josef Weisskopf.

Obr. 3. Kongres WSLR v Brně v roce 1932

Kongres se uskutečnil na půdě Masarykovy univerzity a bylo to poslední zasedání WSLR vůbec, protože po nástupu nacistů v Německu k moci byla v roce 1933 Liga zrušena. Hlavními tématy tohoto zasedání byla Sexuální výchova („se zvláštním přihlédnutím k ipsaci“), Eugenika, Sexuální etnologie, Intersexuality a populační politika (tamtéž).

V červnu roku 1968 zorganizoval profesor Hynie první mezinárodní sexuologický kongres v poválečném Československu – „Symposium Sexuologicum Pragense“, kde hlavními tématy byly Sex a společnost, Sexuální deviace, Sexuální poruchy u mužů a žen, Antikoncepce a Somatosexuální problémy.

Dalším významným českým sexuologem byl Kurt Freund (1914 – 1997), který je autorem první české monografie o homosexualitě „Homosexualita u muže“, Praha 1962. Jeho hlavními tématy bylo zavedení PPG k vyšetřování sexuální preference, pedofilie, „poruchy párování“, forenzní sexuologie (parafilie, delikvence). Od roku 1969 žil Freund v Kanadě.

Obr. 4. Kurt Freund

Obr. 5. Falopletyzmograf podle K. Freunda

Od roku 1974 do roku 1989 vedl Sexuologický ústav profesor Jan Raboch (1917 – 2002), který získal doma i v zahraničí vědeckou reputaci především svými pracemi o hypogonadismu, poruchách plodnosti mužů, výzkumy psychosexuálního vývoje mužů a žen, a behaviorální endokrinologie. V roce 1977 byl zvolen prezidentem IASR (International Academy of Sex Research) a zorganizoval dvě mezinárodní výroční zasedání této společnosti a to v letech 1977 a 1984 v Praze (tamtéž).

Obr. 6. prof. MUDr. Jan Raboch, DrSc.

V 70. a 80. letech minulého století se v Československu ustavila sexuologie jako nástavbová mezioborová lékařská specializace, začaly vznikat sexuologické ambulance a sexuologická oddělení při psychiatrických léčebnách.

Lékařská sexuologie se v České republice po roce 1989 specializuje na sexuální dysfunkce, parafilii, forenzní sexuologii, „gender clinic“, prevenci STD, poruchy tělesně pohlavního vývoje, behaviorální endokrinologii a neurofysiologii, poruchy plodnosti mužů - reprodukční medicína, andrologie (tamtéž).

1.3 Historie cílené pohlavní výchovy

Za starého mocnářství se sexuální výchova řešila v rodině. Stefan Zweig tuto skutečnost popisuje ve své knize Svět včerejška. „Probuzení puberty se zdálo být čistě soukromou záležitostí, se kterou se každý dospívající musel vypořádat svým vlastním způsobem.“ Sexualita byla něčím, o čem se nemluvilo ve škole, v rodině, ani na veřejnosti. Sexuální osvěta se omezovala pouze na přemáhání tělesných hnutí. Protože ale sexualita chtěla své, připouštěly se nemanželské a mimomanželské vztahy, ale nesmělo se o tom mluvit.

V 19. století vzniklo takzvané buržoazní manželství. Ještě stále existovaly sňatky z rozumu, ale už se brala v úvahu i svoboda mladých lidí někoho si vzít nebo nevízt. Vymizely dohodnuté dynastické sňatky mezi dětmi.

Avšak staletí, kdy se sexuální výchova odehrávala pouze v rodině, nemůžeme jednostranně hodnotit jen negativně. „Ve společných ložnicích děti ledacos viděly a slyšely, v hospodářstvích pak viděly i zvířátka a jejich životní procesy. Nicméně za fasádou konzervativní a křesťanské společnosti se v rodinách odehrávaly věci, jež nikdo nesměl vidět, a mluvit o nich bylo tabu.“ Stefan Zweig ve své knize při svém popisu této atmosféry mluví o „paktu mlčení“. Muselo se mlčet doma, ve škole, na veřejnosti, v kostele, v salónech i u dvora. Ve středních vrstvách byl k dospívajícímu mladíkovi pro objasnění rizik pohlavních chorob přizván domácí lékař. A chytřejší otcové zaměstnali v domě hezskou služku, která mladého pána zaučila. Vše se ale odehrávalo pod rodinnou střechou. „Proletáři pak občas vyznávali volnou lásku, a tak si patřičné ponaučení v praxi opatřili sami. Počet nemanželských dětí byl v důsledku takových praktik dost vysoký“ (Jandourek, Sodomková, 2011).

Podle Janiše jako každá složka výchovy i výchova sexuální, tak jak je v současné době vnímána, představuje určitou výslednici mnohaletého historického vývoje. Z hlediska obsahu sledujeme její vývoj od pohlavní výchovy, přes sexuální výchovu, výchovu k partnerství, manželství a rodičovství až po rodinnou výchovu a výchovu ke zdravému způsobu života. Lze tedy konstatovat, že sexuální výchova prolínala v různých obměnách celou historii lidstva. První počátky spadají do druhé poloviny 19. století. K. Janiš rozdělil celé období vývoje sexuální výchovy na dvě dílčí etapy, první z nich mapuje úsek od druhé poloviny 19. století do období první světové války, druhé období zahrnuje především 20. a 30. léta minulého století (Janiš, 2006).

První období – druhá polovina 19. století – první světová válka

První prezentaci jakési ucelené koncepce pohlavní výchovy nalzáme na konci 18. století, kdy dochází k postupnému odtabuizování lidské sexuality. Počátky pohlavní výchovy můžeme sledovat u filantropistů. Motivací jim byly některé zmínky z Rousseauova Emila. Naturalistický přístup můžeme sledovat v některých výchovných útulcích v Německu a ve Švýcarsku na přelomu 19. a 20. století, kdy se v podstatě v praxi realizovaly myšlenky velkých pedagogů, jakými byli například J. J. Rousseau (1712 – 1778), J. H. Pestalozzi (1746 – 1827), R. Owen (1771 – 1858) a dalších, které z dnešního hlediska jsou až příliš revoluční (Janiš, 2006).

A. Forel (1923, III. díl, s. 92 – 93) uvádí, v těchto útulcích bylo běžné, že „...nází koupají se hoši a učitelé pospolu. O pohlavní otázce jedná se tam řádně, přímo, jako o čemsi přirozeném.“

Pohlavní výchovou v Čechách se zabýval B. Bolzano (1781 – 1848). V českém školství se poprvé objevuje problém pohlavní výchovy v pedagogickém díle A. Pařízka (1748 – 1821). Byla to jeho zásluha, že byl v roce 1790 vydán překlad Praktické knihy ruční (autor Wilbaum), který doporučuje realizovat pohlavní poučení mládeže, aby se „ukajováním více škody nepřinášelo, než rozumným vyjevováním“ (Janiš, 2006).

G. A. Lindner do své struktury pedagogických disciplín začleňuje i pedagogiku sexuální, která svým obsahem vychází ze zvláštností výchovy odlišného pohlaví (Cach, Dvořák, 1970, s. 31).

V roce 1824 F. Neděla vydává překlad knihy J. Jaise „Věc nejdůležitější pro rodiče, školní učitele a dohlídače mládeže i také a zvláště pro duchovní pastýře“. V této knize, ve které

se velmi často odkazuje na dílo Emil (J. J. Rousseau), se Neděla věnuje otázce onanie – sebeprznění (Janiš, 2006).

V roce 1853 vydává S. Kodym spis „Zdravověda“. Ve své knize Kodym zdůrazňuje, že onanii lze předcházet fyzickou vyčerpaností mládeže, tzn. rozvíjet tělesnou výchovu apod. (Štech, 1920).

Náhle po počáteční euforii nastává do konce 19. století výrazný ústup zájmu o pohlavní otázky. Na začátku 20. století se v Německu začínají v odborných pedagogických a lékařských časopisech objevovat různé rubriky, které se zajímají o otázky spojené s pohlavním životem, vznikají první společnosti, které se zabývají problematikou sexuálního života. V Berlíně vzniká v roce 1913 Mezinárodní společnost pro sexuální výzkum (Internationale Gesellschaft für Sexual - forschung), v roce 1920 Liga pro sexuální reformu. V USA se angažuje Sdružení pro pohlavní hygienu (The American Federation for Sex Hygiene) (Janiš, 2006).

Ve dvacátých letech minulého století se začíná objevovat pojem sexuální pedagogika a to ve smyslu poučení v otázkách pohlavních. Na jednu stranu existuje všeobecná shoda, že pohlavní výchova náleží především rodinnému prostředí, na druhou stranu je vyvíjen tlak na školu, aby právě ona garantovala danou výchovu. Přes odpor laické i odborné veřejnosti se podařilo prosadit do tzv. pokusných škol, později do školní výuky plně, zavádění základního poučení o zásadách pohlavní hygieny, pohlavního pudu, onanii, nebezpečí pohlavních chorob apod. (Janiš, 2006).

F. Náprstek (1920, s. 401) nabízí možné řešení: „Základní pohlavní rozdíly i funkce mohou býti objasněny dětem v době nevinnosti dětské, před 10. rokem věku, kdy z pozorování vývoje rostlin, z mechaniky přenášení pylu větrem a hmyzem, z oplozování ryb, motýlů, ptactva i zvířat stane se zřejmým, že rozmnožování života rostlinného i živočišného umožněno jest jedině tím, když dvojpólový element biologický setkává se k rozkvětu nového života.“

V roce 1919 se v nově vzniklém Československu v souvislosti se zaváděním nových osnov začíná ve školách vyučovat o sexuální hygieně. Pojem sexualita se začíná etablovat v pedagogickém světě, i když ne přímo ve vztahu k sexuální osvětě, jedná se například o termín sexuální didaktika apod.

Rozvoj průmyslové výroby sebou přináší migraci a velkou koncentraci obyvatelstva v městských průmyslových aglomeracích, začínají se vedle celé řady negativních jevů

projevovat i jevy se sexuálními pozadím, jako je prostituce, promiskuita, šíření pohlavních chorob a jiné. Tyto jevy se nejvíce dotýkají mládeže, která je nejvíce náchylná. Cílená sexuální osvěta začíná být jedním z prostředků prevence. Organizují se osvětové akce, zaměřené například na varování nezkušených děvčat z venkova před prostitucí v Praze a dalších městech. V oblasti výchovy Spolková rada Pedagogického muzea Komenského zajistila analýzu stavu anketním šetřením a navrhla postup pro pohlavní výchovu ve školách, kde hlavním principem bylo rozvíjet tělesnou a mravní výchovu mládeže. Nejúčinnějším prostředkem prevence se v té době jeví tělesná výchova. „Je třeba tělesnou výchovu mládeže vésti tak, aby nejmocnější z pudů neprobouzela předčasně, aby probouzení toto nebylo živeno nenáležitou stravou, pitím lihových nápojů, pohlavní pud dráždících a jinou nenáležitou životosprávou. Je třeba bdíti nad duševními dráždidly“ (Janiš, 2006).

Druhé období – 20. a 30. léta

Tomáš Garrigue Masaryk

Po první světové válce došlo k výrazným změnám v přístupu k otázkám sexuality. V období první republiky velmi ovlivnil realizaci pohlavní výchovy svými filozofickými názory a velkou autoritou tehdejší prezident republiky T. G. Masaryk, který „tlačil“ celou problematiku pohlavní výchovy do mravní roviny. Masaryk ve své publikaci *Mnohoženství a jednoženství* (původně přednáška pro Domovinu, spolek pro záchranu hynoucích žen a dívek) chápe jednomužství a jednoženství tak, že každý muž má mít ve svém životě jen jednu ženu a každá žena má mít ve svém životě jen jednoho muže a to samozřejmě ve svazku manželském. Jeho názorem je, že mezi ženou a mužem je úplná rovnost. Konfrontuje „pohlavní demokratismus“, který vnímá jako rovnost obou pohlaví, se starším „pohlavním aristokratiem“. Dospívá k závěru, že „Muž a žena mají a mohou mít úplně stejná zaměstnání, pokud svými pohlavními funkcemi žena není vedena k jistým zaměstnáním zvláštním.“ „Pohlavní mravnost“ Masaryk považuje za klíčovou a její neutěšený stav hodlal napravovat na základě znalosti psychiky dětí a mládeže. Podle Masaryka je cílem pohlavního vývoje čisté manželství postavené na základech mravní čistoty (Janiš, 2006).

Zdeněk Záhoř

Záhoř ale s názorem Masaryka polemizuje, podle něj je cílem pohlavní výchovy zušlechtnění pohlavní a rodinné lásky. Pohlavní výchova se podle něj týká vůle, citu a rozumu neboli celé povahy člověka. Od roku 1929 vychází v časopise Národní Osvěta populárně naučná rubrika, vedená Záhořem, pod názvem „Výchova k rodičovství“. Jeho největším přínosem bylo nastínění koncepce „soustavného plánu převýchovy všech vrstev národa“ (Záhoř, s. 6 – 8). Záhoř se také snaží oslovit mládež pomocí „spisů pohlavně poučných pro mládež“. Prostřednictvím tisku, přednášek, světelných obrazů, filmů a divadelních představení se snaží působit na „výchovu širokých vrstev lidových“. Záhořův plán poučování v pohlavní výchově (Knihovna pohlavní výchovy) byl zaměřen na všechny cílové skupiny, to znamená rodiče, mládež, učitele a odbornou veřejnost. Knihovna pohlavní výchovy měla za úkol šířit a prohlubovat znalost pohlavní výchovy a povznést názor na pohlavní život „pokřivený staletou výchovou ke lži a přetvářce“ a zdůraznit hodnotu lásky, rodiny, otcovství a mateřství (Janiš, 2006).

Ve 20. letech dvacátého století prosazoval profesor Záhoř „Vychování pro manželství“. Mělo být součástí vyučování biologie, anatomie, zoologie a zdravotní osvěty (Jandourek, Sodomková, 2011).

Snaha sexuologů v tehdejší době měla formu spíše „usměrňovací“. Například podle českého pedagoga M. Skořepy má pohlavní výchova tři úkoly – regulaci pohlavního pudu, udělení nutného pohlavního poučení a odstraňování pohlavních výstřelků. Regulace podle Skořepy znamená formování pohlavního pudu, aby se nezačal projevovat předčasně a aby jedinec zůstal pohlavně čistý až do doby zralosti. Poučení mělo za cíl vysvětlit dítěti původ člověka a hygienu pohlavního života (Janiš, 2006).

Jeho kniha „Pohlavní výchova naší mládeže“ z roku 1934 hovořila o tom, jak si počínat s pohlavním pudem, aby se u jedince předešlo negativnímu vývoji. Není žádoucí, aby se pohlavní pud rozvíjel příliš brzy, jelikož dítě mělo zůstat „čisté“ do doby, dokud není jeho osobnost úplně pohlavně zralá. Dále zde můžeme najít informace o tom, jak člověk přichází na svět, jaké jsou pohlavní nemoci a jaké fyzické a morální škody mohou vzniknout, pokud se svou sexualitou nebude zacházet dobře. Také zde popisuje boj s „poklesky“, tedy s onanií a dalšími necudnostmi. Tíha výchovy podle Skořepy i nadále ležela na rodině a teprve poté na škole.

Se sexuální výchovou jako součástí občanské nauky patřila naše první republika mezi průkopníky ve světě (Jandourek, Sodomková, 2011).

Ve 20. a 30. letech minulého století dostává celá osvěta o sexuální výchově určitý řád. Dochází ke zrušení reglementace (registrování prostitutek), přijímá se nový zákon pro potírání pohlavních nemocí apod. Do popředí se dostává zpracování koncepce a obsahu pohlavní výchovy (Janiš, 2006).

„Pohlavní výchova znamená záměrný vliv na mládež i dospělé, aby svoje cítění i jednání v pohlavní oblasti udrželi v souladu jak s obecnou hygienou těla i ducha, tak i s řádem eticko-sociálním. Nemá tedy pohlavní výchova za účel vypěstovati individuum bez pohlaví, nýbrž člověka, jehož pohlavnost, by jako součást ostatních vznětů a cítění harmonicky zapadala do disciplinovaného celku“ (Chlup, Kubálek, Uher, 1938, s. 416 – 417).

Hlavním cílem pohlavní výchovy bylo oddálit uvědomování si vlastní sexuality a následně i problému sebeuspokojování. „V pohlavní výchově dětí není potřeba více než obecné hygieny, tj. čistotnosti, střídmosti (zvláště na noc), ne příliš teplé ložní pokrývky, dále nutno naučiti děti neprodlévat na lůžku mimo spánek a dbáti toho, aby se před spaním vymočily“ (tamtéž).

Podle K. Štecha (1920, s. 21) je cílem pohlavní výchovy manželství a úkolem pohlavní výchovy je vést lidstvo k jedinému cíli, ke kterému směřuje a tím je čisté jednomužství a jednoženství, vlastně k jediné přirozené formě pohlavních styků, které je podmíněno pohlavní abstinencí před uzavřením manželství.

Sexuální výchova po 2. světové válce

Po válce přinesl komunistický režim jakýsi ambivalentní postoj. „V socialistickém Československu už nebylo třeba brát ohled na mnohá tradiční tabu, ale na druhé straně byl režim ze své podstaty spíše asexuální“ (Jandourek, Sodomková, 2011).

Rozmach sexuální osvěty „v mezích zákona“, což znamenalo především osvětu o výchově k rodičovství, přinesl až konec šedesátých let. Začaly vycházet knihy, jejichž autoři vstoupili do obecného povědomí a jsou tam dodnes. Jejich autoři – Raboch, Barták, manželé Pondělíčkoví, Nedoma, Mellan, Šípová byli většinou pracovníci Sexuologického ústavu, spolupracovníci či žáci profesora Hynieho. Uvedení autoři prosazovali myšlenku,

že sexuální výchova by se neměla omezovat jen na biologické a technické poučení o sexualitě, ale měla by se zabývat i morálními a citovými aspekty partnerských vztahů. Osvěta pronikla i do časopisů, rozhlasových besed a samozřejmě i do škol.

V letech normalizace psychiatr Miroslav Plzák dokázal spojit sexuální výchovu se značnou dávkou humoru a měl nepochybný popularizační talent. „Na konci osmdesátých let bylo nicméně jasné, že děti a mládež stále nejsou o sexu informovány dostatečně. V každém okresním městě se sice rozvíjely manželské a předmanželské poradny, ale na školách se stále učilo podle svazujícího pojetí z roku 1972, kdy se s mladšími žáky nejprve probíraly „lékařské otázky“ (s chlapci a s dívkami zvlášť) a důkladnější poučení čekalo až na poslední ročníky základních škol“ (tamtéž).

Po roce 1989 nastala změna. Přichází mnohem větší otevřenost, ale s ní i také zvýšené riziko nákazy AIDS. Sexuální výchova se s nadsázkou stala otázkou života a smrti. Navíc je sex více, než kdy jindy, spojený s negativními jevy, drogami počínaje a jeho komerčním využíváním konče. Proto se o potřebě moderní sexuální výchovy ve školách začalo hovořit stále naléhavěji. Dlouho se vedly debaty o tom, jaký přístup sexuální osvěty zvolit. Lékařský, pedagogický nebo psychologický? V roce 2011 se téma veřejné debaty najednou mění. Mezi rodiči se objevuje nesouhlas se sexuální výchovou ve školách. Mají pocit, že jejich děti dostávají ve škole informace, které se mají dozvědět později, nebo jinak, nebo snad vůbec? (tamtéž).

2 VYSVĚTLENÍ POJMŮ

Kapitola je zaměřena na vysvětlení základních pojmů problematiky sexuální výchovy, jako jsou sexuální výchova obecně, lidská sexualita, sexuální deviace, zneužívání dětí, reprodukční a sexuální zdraví.

2.1 Sexuální výchova

Vymezení pojmu sexuální výchova podle Světové zdravotnické organizace (WHO) - „Podstatu a cíle sexuální výchovy tvoří vše, co přispívá k výchově celistvé osobnosti, schopné poznávat a chápat sociální, mravní, psychologické a fyziologické zvláštnosti jedinců podle pohlaví a díky tomu zformovat optimální mezilidské vztahy s lidmi svého i opačného pohlaví“ (in: Uzel, 1996, s. 62).

Mezinárodní federace plánovaného rodičovství (IPPF) definuje sexuální výchovu takto: „Hlavním cílem školní výchovy je připravit mladé lidi pro život v dospělosti a pro jejich role v dospělosti a pro jejich role ve společnosti. Jestliže sexualita, manželství a rodinný život jsou důležitým prvkem v životě většiny obyvatelstva, potom zcela jistě je logickou a nutnou povinností školy připravit mladé lidi i pro tuto oblast. Sexuální výchova musí být pokládána za jednu část celkové školní výchovy, která zprostředkovává dětem a mladým lidem informace nutné, aby byli schopné vytvořit si správný názor, úsudek i postoje“ (in: Wynnyczuk, 1989, s. 2).

Podle V. Täubnera (1998, s. 140) je „Sexuální výchova – záměrná, plánovitá a dlouhodobá činnost vychovatele (učitel, rodič, vychovatel) vůči vychovávanému a v součinnosti s ním, ve které vychovávaný získává subjektivně i společensky žádoucí vědomosti, postoje a chování z nejširší oblasti sexuálního chování. Sexuální výchova současně pedagogicky kultivuje i dispoziční sexuální chování.“

V Pedagogickém slovníku (Průcha, Walterová, Mareš, 2001, s. 211) najdeme sexuální výchovu definovanou jako: „Výchovu směřující k získání návyků, dovedností, znalostí, hodnot, norem a postojů v oblasti vztahů mezi mužem a ženou. V České republice je součástí občanské výchovy, rodinné výchovy aj.“ Zde je pojem sexuální výchova částečně ztotožněn s pojmem pohlavní výchova, který je považován za „dřívější“ označení.

V dalším vymezení pojmu sexuální výchova se autoři Täubner a Janiš snaží vystihnout sexuální výchovu ještě širěji: „Sexuální výchova vychází z přirozené potřeby lidské

sexuality po uspokojení v intencích společensky žádoucího sexuálního chování, zejména k příslušníkům opačného pohlaví, při respektování a využívání celistvé a celoživotní výchovy člověka. Sexuální výchova pak představuje organickou součást celého systému výchovy“ (Täubner, Janiš, 1998, s. 16).

„Sexuální výchova působí vždy jako kultivátor významných a determinujících bazálních motivů lidského jedince. Pro sexuální výchovu je nesmírně důležité i odlišné vnímání sexuality z pozice žen, které má jinou dimenzi a povahu, než vnímání shodného objektu z pozice mužů“ (Janiš, 2008, s. 7).

Principy sexuální výchovy

Podle V. Täubnera (1996, s. 12 – 14) „Specifičnost sexuální výchovy vyžaduje tvorbu i specifických principů. V sexuální výchově respektujeme tradiční pedagogické principy didaktické jako například princip názornosti, postupnosti a podobně a principy výchovy mravní, například identifikace – uvědomělost, úcta k osobnosti žáka a jiné. V principech sexuální výchovy je vyjádřeno velmi těsné propojení výchovy a výuky.“

Principy sexuální výchovy zformulovala J. Pondělíčková (1990, s. 29 – 31), která vychází jednoznačně z didaktických zásad. Jsou to:

Princip spontánnosti – spočívá v přesvědčení vychovávajícího, že sexuální výchova je potřebná a správná a tím k ní přistupuje se stejnou samozřejmostí, jako v ostatních oblastech života. Proto pro něj není těžké najít vhodnou formu a správnou chvíli.

Princip přiměřenosti – i v sexuální výchově platí, že jinak vysvětlujeme věci pětiletému dítěti, jinak desetiletému, jinak dospívajícímu. Ale protože si rodiče zpravidla přejí, aby jejich děti zůstaly co nejdéle dětmi, přichází s vysvětlením pozdě. Není třeba se bát, že řekneme dětem něco příliš brzy, měli bychom se spíš obávat, že jim potřebné nevysvětlíme včas.

Princip aktivní imunizace – podle tohoto principu je třeba se naučit dobře využívat zákon vstřípivosti, protože první vysvětlení se zafixuje velmi intenzívně a má-li správný charakter a obsahuje-li i formativní postoj, je dítě jakoby imunizováno proti pozdějším negativním vlivům.

Princip důvěry – je založen na vzájemné důvěře. Vychovávající by měl respekt nejen vyžadovat, ale také jej i nabídnout.

Princip pravdivosti – vždy je nutné odpovídat dětem na jejich otázky pravdivě, protože obelžeme-li dítě, dřív nebo později u něj ztratíme svůj kredit, nebude nám věřit, přestane se nás ptát.

Princip návaznosti - ve všech oblastech vzdělávání dětské poznání rozvíjíme postupně, platí to i ve výchově sexuální, dítě se má naučit brát těhotenství, porod, lidskou náklonnost i vlastní milostný akt jako pozitivní jevy.

Princip otevřenosti – není správný názor, že o intimních otázkách je nutné hovořit pouze intimně a pouze mezi nejbližšími, při diskuzi v kolektivu získají mladí lidé zkušenost, že je možné otevřeně hovořit i o sexuálních otázkách se stejnou samozřejmostí, jako o jiných důležitých tématech a problémech.

V. Täubner (1996, s. 65) zformuloval principy sexuální výchovy takto:

Princip spolupráce rodičů a školy – rodiče by měli být seznámeni s obsahem výuky sexuální výchovy, měli by s ním souhlasit a svou výchovou vhodně doplňovat.

Princip začlenění sexuální výchovy do obecného projektu výchovy dítěte – sexuální výchova je součástí záměrných i nezáměrných výchovných postupů a probíhá neustále.

Princip vědeckosti v sexuální výchově – veškeré informace zprostředkované pedagogem musí být pravdivé a na úrovni současného vědeckého poznání.

Princip důvěry.

Princip koedukovanosti v sexuální výchově – koedukovaná sexuální výchova umožňuje nácvik asertivních a mravních dovedností v oblasti mezilidských vztahů.

Princip etičnosti v sexuální výchově – sexuální výchova musí být v kontextu s obecnými společenskými principy etiky, mravnosti a lidských emocí.

Princip aktivity žáka a spolupráce se žákem – pedagog by měl volit aktivizační metody výuky a výchovy a žák by měl být chápán jako spolutvůrce výchovy na sobě samém.

Princip komplexnosti a harmonie v sexuální výchově – kognitivní i paměťová sféra jedince má být rozvíjena v souladu s jeho postoji, dovednostmi a chováním. Harmonie v sexuální výchově znamená, že pedagog vytváří nejen vědomosti, ale vede jedince i ke správným postojům, dovednostem a chování.

Princip osobnosti sexuálního pedagoga – pedagog sexuální výchovy musí mít odborné znalosti z biologie člověka, zdravotvědy, psychologie, etiky, lidské sexuality, etikety a didaktiky sexuální výchovy.

Princip přiměřenosti v sexuální výchově – přiměřenost je chápána z hlediska psychické, biologické a sociální zralosti žáka.

Sielert (1994, s. 7) doplnil škálu principů o tzv. speciálně didaktické principy:

Princip laskavosti a přátelskosti ve výuce.

Princip empatie a zbavování strachu.

Princip budování odpovědnosti a ochrany sebe i druhého.

Princip práva na omyl a individuální přístup.

Princip tolerance k právům a názorům druhého.

Kamil Janiš přidává ještě **princip historičnosti, alternativnosti, princip primární úlohy rodiny a interdisciplinárního přístupu** (Janiš, 1997, s. 17 - 22).

L. Šulová (1997, s. 37 – 40) uvádí obecněji pojímané principy, jako například **dlouhodobost výuky od 1. třídy, speciálně připravené odborníky, volitelnost předmětu, seznámení učitelského sboru a rodičů s obsahem, připravenost dílčích materiálů, interdisciplinárnost a zařazení partnerských a rodinných vztahů do obsahu výuky.**

2.2 Lidská sexualita

Sexualita je podle sexuologického slovníku vymezena jako soubor vlastností a jevů, vyplývajících z rozdílu pohlaví (Capponi, Hajnová, Novák, 1994, 120).

Pojmy sex (pohlavnost), sexuální (pohlavní) jsou vymezeny nedostatečným způsobem. Jak uvádí M. Nakonečný (1999, s. 124), původně sex představoval „vynález evoluce.“ Když se člověk „osvobodil“ od původního poslání sexu, což bylo rozmnožování, sex se pro něj stal i nástrojem k získávání pocitu slasti.

V různých slovnících najdeme výklad pojmu sexuální (pohlavní) jako založený a vztahující se k pohlaví, k plození. Je ale nutné od sebe rozlišit pojmy pohlaví, zde se jedná o biologickou dimenzi, od sexuality, která zahrnuje chování na podkladě pohlavního spojení.

Pojem sexualita je odvozen od latinského slova „sexus“ – secare – ořezat, dělit, krájet, sectus – rozdělený, odloučený. Tímto ale byla chápána pouze pohlavnost (např. Cicero, 106 – 43 před n. l.).

V. Příhoda (1977, III. díl, s. 134 – 136) popisuje sex jako jeden z „nejdůležitějších činitelů, co žije v jakékoli formě.“ Dále zdůrazňuje, že „Sexus je hluboko v člověkově bytosti, takže se na jeho vztazích, vznětech i činnosti účastní celý jeho psychofyzický organismus.“

Ve Slovníku cizích slov (1985, s. 649) najdeme, že sexualita představuje „fyzické vztahy mezi mužem a ženou“.

Malá československá encyklopedie (1987, V. díl, s. 585) pojem sexualita vysvětluje jako „Souhrn všech somatických i psychických složek souvisejících s rozdíly mezi pohlavími a z nich vyplývajícími projevy lidského chování. Zahrnuje výběrové tendence směřující ke sblížení mezi jedinci různého pohlaví s cílem sexuálního vzrušení a ukojení. Sexualita je spojena s vývojem etických a estetických tendencí.“

Psychologie používá pojem sexualita pro širokou oblast osobnosti, která se vztahuje k sexuálnímu chování. Zpravidla popisuje sexualitu jako „souhrn projevů lidského chování a citění vyplývajících z tělesných a psychických rozdílů mezi pohlavími, zahrnuje rozdíly anatomické, hormonální, reprodukční i rozdílné sociální role získané učením, též fyziologické uspokojení a psychická slast spojená se sexuálními aktivitami sblížení, vzrušení, spojení...“ (Hartl, 1993, s. 188).

J. Kracík (1992, s. 8) uvádí, že sexualita je „integrální součást osobnosti člověka, prvek společenského soužití obou pohlaví, ve kterém vystupuje do popředí duševní stránka sexuálních projevů. Z hlediska trojčlenění lidské psychiky zůstávají na úrovni nižší nervové činnosti funkce pudové, tj. sexualita bez záměrného partnerství. Na úrovni I. signální soustavy se jedná o reakce na danou životní situaci, tzv. náhodné životní partnerství a teprve na úrovni II. signální soustavy vlivem nejvyšších hodnot člověka nabývá sexualita specificky lidských vlastností...zde nabývají významu i erotické vztahy zaměřené na duševní stránku sexuality.“

Sexualita je vlastní nejen vyšším živočichům, ale všem živým organismům. Ta část sexuality, která patří výhradně člověku, je nazývána lidská sexualita. Lidská sexualita je založena na hormonálních změnách, je ovlivněna psychickými, sociálními a kulturními faktory. Proto je tak důležitý a nutný interdisciplinární přístup k lidské sexualitě (Janiš, 2008, s. 2).

Lidská sexualita představuje nepostradatelnou součást zdravého a spokojeného života člověka a významně přispívá k jeho obohacení a naplnění.

Obecně je lidská sexualita rozdělena na čtyři složky, kterými jsou - biologické pohlaví, pohlavní identita, společenská sexuální role a sexuální orientace.

Tělesným projevem lidské sexuality je sex, který je prostředkem k uspokojení žádostivosti a touhy po rozkoši mezi partnery.

Pravá láska (Agapé) miluje druhého bezpodmínečně a motivem je jí dobro druhého. Pravé lásce se můžeme učit, denně o ni usilovat a pěstovat ji. Agapé je páteří lásky manželské (Pšenička, 1994, s. 179 - 180).

Sexuální život by měl být spojován s láskou a kvalitním partnerským vztahem. Sexualita totiž nespočívá jen v tělesnosti, její součástí je i duchovní dimenze člověka. Toto spojení dává vztahu smysl. Láska by měla být součástí celého lidského života.

Takto popisuje pravou lásku, která člověka v životě posiluje, Bible:

„Láska je trpělivá, laskavá, nezávidí. Láska se nevychloubá a není domýšlivá. Láska nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nedá se vydráždit, nepočítá křivdy. Nemá radost ze špatnosti, ale vždy se raduje z pravdy. Ať se děje cokoli, láska vydrží, láska věří, láska má naději, láska vytrvá (Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad. Biblické dílo ekumenické rady církvi v ČR: Praha 1979. 1 Kor. 13, 4 – 7, s. 911).

Funkce sexuality

Shrneme si všechny funkce, které sexualita v životě každého jedince má. Bude pak srozumitelnější, proč přikládáme takový význam jejímu správnému formování pro celkově uspokojivý, vyrovnaný život.

Funkce reprodukční – je základní funkce sexuality. Prostřednictvím heterosexuálního pohlavního styku je zabezpečena reprodukce druhu. Dnes ale tomuto cíli slouží pouze zanedbatelný počet pohlavních styků, a kdyby sexualita v životě člověka neměla jiné funkce, nebylo by možné 99 procent sexuálních styků vůbec vysvětlit.

Funkce slasti – je nejčastější motivací k dosažení pohlavního styku. Do popředí zde vystupuje uspokojení jedince prožitkem intenzivního pocitu slasti a štěstí. Platí zásada: čím intenzivnější je prožitá slast, tím větší je pak potřeba a touha ji opakovat.

Funkce oblažující – lidská sexualita je založena na partnerském vztahu. Jedním z nejdůležitějších motivů k uskutečnění pohlavního styku je touha oblažit milovaného partnera, touha učinit jej šťastným a také podílet se o blaho s ním. Právě tato složka činí lidskou sexualitu lidskou.

Funkce komunikační – pohlavní styk je zároveň zvláštní intimní druh komunikace, při které se člověk snaží o příjemný prožitek svého partnera. Pevný milostný a sexuální vztah prohlubuje porozumění, důvěru a připravenost ke spolupráci s partnerem.

Funkce redukování napětí – sexuální uspokojení jednoznačně redukuje psychické napětí, které vyvolávají zcela jiné vlivy jako například úspěch v zaměstnání, různé obavy a další. Sexuální akt přináší uvolnění a způsobuje určitou restituci psychické rovnováhy a pocitu sebedůvěry.

„Tyto základní funkce lidského sexuálního chování neexistují izolovaně, samy o sobě, ale jsou ve vzájemném dialektickém, proměnlivě působícím vztahu. Jsou závislé na morálce společnosti, na individuální rodinné i společenské výchově. V praktickém milostném a sexuálním vztahu člověka se samozřejmě uplatňuje kombinace těchto základních funkcí“ (Pondělíčková - Mašlová, 1990, s. 37 - 38).

Sexuální chování v dětství a dospívání

Zákonitý není jen tělesný pohlavní vývoj dítěte, ale i jeho vývoj psychický. Zároveň se vyvíjí i sexuální chování dítěte. J. Pondělíčková (1990, s. 25 – 28) v přehledném shrnutí uvádí, o co se zajímají a čím se zabývají děti v době, kdy podle názoru rodičů ještě na nic, co je spojeno se sexualitou, ani nepomyslí. Toto časové zmapování bylo zpracováno na základě relevantních výzkumů a šetření.

1 – 2 roky: V tomto období děti pozorují své tělo a uvědomují si své tělesné uspořádání. Chlapci si rádi sahají na svůj pohlavní úd, tahají si za něj, hrají si s ním. Toto ale nemá nic

společného s onanií, je to pouze součást poznávání vlastního těla a není proč je trestat. Již v tomto věku můžeme u chlapců ráno po probuzení pozorovat ztopoření pohlavního údu. Jedná se o automatickou reakci, která není vyvolána sexuálním vzrušením nebo drážděním. Tento jev se bude dostavovat v celém dalším životě muže až do stáří.

2 – 3 roky: Nyní si již dítě uvědomuje své pohlaví a už zařazuje ostatní děti i dospělé k příslušnému pohlaví. Dokáže je rozlišit podle zevních znaků, jako je například oblečení, úprava vlasů a podobně. Stále častěji se dítě zabývá svými vyměšovacími orgány, nenazírá však na ně ještě jako na orgány pohlavní.

3 – 4 roky: V těchto letech si již dítě jasně uvědomuje části svého těla a zjišťuje rozdíly u druhého pohlaví. Začíná klást první otázky ze sexuální oblasti, zajímá se, jak přicházejí děti na svět.

4 – 5 let: Začínají se objevovat hry na doktora, na tatínka a na maminku. Děti ve svých hrách napodobují odpozorovaná jednání a vkládají do nich své první zkušenosti. Pozorováním jejich her se můžeme mnoho dozvědět o prostředí, v němž dítě vyrůstá, a o tom, jaké jsou v rodině vztahy. Mají aktivní zájem o zvláštnosti druhého pohlaví a ten je vede ke vzájemnému prohlížení a k osahávání druhých dětí, chlapci bývají aktivnější. Pokud jsou děti jedináčci, přejí si sourozence, pokud menšího sourozence mají, často na něj žárlí.

5 – 6 let: Dítě už zajímá, jak přišlo na svět, jak se chovalo jako miminko a jako batole. Při hrách už začíná dávat přednost příslušníkům svého pohlaví. Začíná přemýšlet o funkci pupku na břiše.

7 – 8 let: Zvyšující se zájem o sexuální otázky vede děti k tomu, že se spolu o nich baví. Pokud v tomto období nemají ještě dostatek správných informací, vznikají různé dětské teorie o těhotenství a porodu. Větší zájem o porod mají dívky. Vznikají první přátelství mezi chlapci a dívkami.

9 – 10 let: Chlapci a dívky si již projevují svoji náklonnost, například tím, že si při vyučování posílají psaníčka. Děti již vědí, že vdaným ženám se může narodit dítě. U svobodných matek je zajímá otec. Objevuje se zájem o necudnosti, děti se již v tomto věku povídáním sexuálně vzrušují. Chlapci píšou a malují obrázky na toaletách, často pod vedením staršího chlapce se u nich objevují první pokusy o onanii.

11 let: Nastává období pozorování vlastního dospívání. Ti, kteří se nějakým způsobem odchyľují od průměru, znejistí. Chlapci při svých hrách vylučují dívky, a označují je

za hloupé. Někdy tak na ně opravdu nahlízejí, zvláště pokud mají zkušenost s ukňouranými spolužačkami, někdy tím ale zastírají svůj probuzený zájem o druhé pohlaví. Chlapci i děvčata se zajímají o úlohu otce, pátrají po detailech z aktu plození. Začínají se zajímat o sexuologickou literaturu, do školy nosí knihy, které jsou ilustrované, a při společném prohlížení pociťují sexuální vzrušení. Rádi se o sexuálních otázkách baví. Chlapci se snaží o nesmělé doteky dívek.

12 let: Pokračují rozhovory o sexuálních otázkách, ale děvčata i chlapci se o nich baví odděleně. Pátrají po dostupné sexuologické literatuře a vzájemně si ji půjčují. Dívky se zajímají o herce a zpěváky, ale v tomto období na ně již myslí jako na muže. Začíná už vznikat první výrazný zájem o konkrétního chlapce a konkrétní dívku, výběr probíhá většinou ve školní třídě, děvčata se však zajímají i o starší spolužáky ze školy. U některých chlapců již dochází k prvnímu výronu semene, a to buď při polucích, nebo při onanii. Chlapci v tomto věku většinou onanují bez průvodních sexuálních představ. U dívek začíná přicházet menstruace. Dívky menstruaci přijímají bez problémů, ale jejich postoj k ní záleží na jejich předchozí informovanosti. Velkou pozornost upoutává vývoj prsů. Dívky, kterým se prsa vyvinou časně, se stydí a hrbí se, aby je zakryly. A naopak ty dívky, u kterých se vývoj prsů opoždí, jsou nešťastné, že žádná prsa nemají. V obou případech to u dívek vyvolává pocity nejistoty a neklidu a odráží se to po té v jejich náladovosti. Chlapci věnují vývinu prsů u dívek velkou pozornost a snaží se na ně aspoň sáhnout.

13 – 15 let: Nastává první zamilování, často ale neopětované. Dívky se v tomto období zamilovávají do starších chlapců. Ale i chlapce v tomto období sexuálně přitahují starší dívky, než jsou sami. Chlapci sbírají fotografické akty, vzájemně si vyprávějí sexuální příběhy. Pravidelně a častěji onanují, a to již s průvodními představami. Dívky se v představách zabývají platonickými láskami, chlapci si ale již představují sexuální kontakty a touží nějaký uskutečnit. Chlapci a děvčata se zajímají o antikoncepci, o potrat, o to, jak vznikají dvojčata.

15 – 18 let: V tomto věku dívky i chlapci zažívají první citové vztahy, první zamilování, první sexuální kontakty. Prohlubují se znalosti ze sexuální oblasti, zajímají je sexuální polohy při styku, technika milostné přede hry, odchýlné projevy v sexu apod.

2.3 Sexuální deviace a deviantní chování

Definice sexuálních deviací bývá ovlivněná kulturou, která stanovuje sexuální, a s tím související právní, medicínské i morální normy.

Západní civilizace definuje v současné době sexuální deviace (odchylky) jako kvalitativní poruchy sexuální motivace a dělí je na deviace sexuální orientace, deviace sexuálního chování a deviace kombinované.

Příčinou vzniku sexuálních deviací je pravděpodobně komplex vrozených faktorů, především z oblasti genetických a hormonálních vlivů, které působí na mozek dítěte během jeho nitroděložního vývoje. Dřívější teorie o možnosti vzniku sexuálních odchylek výchovou nebo učením se nikdy v praxi nepotvrdily (Dunovský, 1999).

Deviace v sexuální orientaci

Do této kategorie řadíme odchylky, ve kterých není preferovaným objektem sexuální touhy dospívající či dospělý objekt.

1. Pedofilie – jedná se o sexuální a citovou orientaci na děti, to znamená na objekty bez známek fyzického dospívání. Podle pohlaví dítěte odlišujeme pedofilii heterosexuální a homosexuální. Přesná míra výskytu v populaci není známá. Pedofilně orientovaný jedinec prožívá směrem k dítěti podobné city jako nedelegantní člověk k dospělému partnerovi. Netouží dítěti ublížit agresivním způsobem. Mnoho lidí s pedofilní orientací svou odchylku dokáže celoživotně zvládnout a ničeho se nedopustit. Často pracují v takových profesích, ve kterých jsou dětem nablízku.

2. Hebefilie a efebofilie – touto odchylkou je erotické zaměření na dospívající dívky či chlapce. Zde se stanovuje medicínská norma obzvláště obtížně.

3. Fetišismus – je erotické zaměření na fetiš, tedy na určité typy předmětů (např. součásti oděvu, druhy materiálu apod.) či části těla (např. kotníky). Pro většinu lidí s tímto zaměřením bývá možné, aby si alespoň částečně zrealizovali své potřeby v rámci masturbačních aktivit nebo při sexu se spolupracujícím partnerem.

4. Zoofilie (fixace na zvířata), **nekrofilie** (fixace na mrtvé tělo) apod. jsou velmi vzácné deviace, se kterými se v praxi setkáváme velmi zřídka (tamtéž).

Deviace v sexuálním chování

Jedná se o poruchy ve způsobu dosahování sexuálního vzrušení a uspokojení, přičemž normou je zde souhlasný sex, který nezpůsobuje partnerům fyzickou ani psychickou újmu.

1. **Exhibicionismus** – dosažení vzrušení je podmíněno expozicí vlastního genitálu před nic netušícím objektem.
2. **Voyeurismus** – vzrušení způsobuje sledování objektu při intimních erotických i neerotických aktivitách.
3. **Frotérství** – deviantní člověk upřednostňuje tření se o nic netušící objekt v davu (hromadná doprava, veřejná shromáždění, tlačenice).
4. **Tušérství** – deviantní člověk dosahuje vzrušení a uspokojení tím, že se dotkne těla včetně intimních partií cizího, sexuálně nevytvořeného člověka.
5. **Patologická sexuální agresivita** – zde se jedná o nebezpečnou úchylku, kdy její nositel touží oběť agresivně osahávat, povalit či znásilnit.
6. **Sadismus a masochismus** – podstatou sadismu je potřeba mít druhého zcela pod kontrolou, vydaného na milost a nemilost a někdy mu i působit bolest, masochismus znamená touhu být druhým zcela ovládnán, být mu podřízen a někdy i fyzicky a tělesně trýzněn (tamtéž).

Kombinované deviace

Sem patří velmi nebezpečné deviace, ve které se kombinuje pedofilní orientace a agresivní sadismus. Člověk, který se s touto odchylkou narodí, je potenciální dětský vrah. Jde ovšem o velmi vzácnou poruchu (tamtéž).

Způsoby zjišťování sexuálních odchylek

Každý člověk je schopen orientovat se ve své sexualitě. Především podle obsahu erotických fantazií a erotických snů. Za sexuální odchylku považujeme stav, ve kterém deviantní představy (ať už se týkají orientace nebo způsobu chování) zaujímají většinu fantazijní produkce. Odborníci ke stanovení diagnózy sexuální deviace používají sexuologické vyšetření, které může obsahovat i přístrojové vyšetření (PPG, VPG), které hodnotí míru vzrušení jedince v závislosti na vizuálních erotických podnětech (tamtéž).

Léčba sexuálních odchylek

Jsou to vrozené poruchy, které nelze vyléčit. Je ale možné dosáhnout takového stavu, kdy postižený jedinec může žít kvalitně a riziko, že ublíží sobě nebo někomu ze svého okolí, je minimální. V terapii se používá komplex terapeutických metod - individuální

nebo skupinová psychoterapie, režimová terapie a farmakoterapie včetně hormonálního tlumení (tamtéž).

Deviantní chování

Deviantně se může chovat i člověk, který žádnou sexuální odchylku nemá. Příkladem jsou například lidé, kteří nejsou pedofilně orientovaní, a přesto zneužívají děti, nebo lidé, kteří netrpí sexuálně agresivní deviací a přesto znásilňují druhé. Hlavní roli zde většinou hraje nedostatečný intelekt, duševní nemoc nebo výrazná porucha osobnosti (tamtéž).

2.4 Zneužívání dětí - Syndrom CAN

Problematikou zneužívání dětí se v České republice zabýval profesor Jiří Dunovský. Ve své knize definuje syndrom CAN (Child Abuse and Neglect) jako soubor „nepříznivých znaků ve stavu, vývoji dítěte i v jeho postavení ve společnosti, v rodině především. Je výsledkem převážně úmyslného ubližování dítěti způsobeného nebo působeného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči“ (Dunovský a kol., 1995).

Ubližování dítěti

Zanedbávání dětí a jeho horší varianty, jako je týrání a zneužívání, je problém starý jako lidská společnost. V souvislosti s rozvojem demokratických zásad v naší společnosti ubližování dítěti neustalo, ale začalo být intenzivněji a citlivěji vnímáno a v nejzávažnějších případech také řešeno v rámci trestně právních úkonů. Dlouho u nás převládal názor (podporovaný totalitním režimem – socialismus nemá přeci žádné sociální problémy), že u nás se tyto problémy nevyskytují. Ve světě se až v padesátých letech tímto problémem začali cíleně zabývat někteří lékaři. Popsali typická a závažná poranění, která nebylo možné vysvětlit např. nahodilým úrazem. Nazvali je neúrazová poranění. U nás se zdravotníci touto problematikou začali zabývat až v roce 1970 (tamtéž).

Formy a projevy CAN

Do této kategorie patří tělesné týrání (způsobené bitím, kopáním, škrcením, popálením) vedoucí k poraněním (i smrtelným). Dále se sem řadí mírnější forma a to je zanedbávání (úmyslné nepečování o dítě). I tato však často může mít stejně těžké následky jako samo

tělesné týrání. Proto se postupně začalo hovořit o psychickém a emocionálním týrání (vede k nadměrnému strachu, ponižování, nadávání, izolace). Zvláštním a častým druhem psychického týrání jsou spory rodičů o dítě a způsob jeho výchovy v rámci úpravy rodičovských práv a v rozvodovém řízení. Všechny formy zanedbávání a týrání jsou úzce propojeny, působí negativně na celkový stav dítěte.

Sexuální zneužívání zahrnuje jak týrání, tak zanedbávání dětí. Rozlišujeme dvě formy – kontaktní (osahávání, koitus v různých podobách vč. znásilnění a incestu) a nekontaktní (exhibicionismus, voyeurismus, fetišismus). Na tomto místě je potřeba zmínit i problém pornografie – může u dětí vzbudit předčasné sexuální touhy a nepřiměřenou sexuální aktivitu vzhledem k věku. To může vést k tzv. „aktivní“ pornografii, kde jsou děti objektem zobrazování aktů či pohlavního styku. V současné době je tento problém velmi ožehavým tématem, které se velmi často objevuje v médiích. Tím se dostáváme k dalším fenoménům jako je dětská prostituce, sexuální turistika a celé oblasti komerčního sexuálního zneužívání. V České republice se odhaduje, že ročně je zasaženo syndromem CAN 25 000 až 50 000 dětí do 18 let věku (1–2%). Ze statistik je patrné, že víme jen asi o 5 000 případech (tamtéž).

2.5 Reprodukční a sexuální zdraví

Jelikož je zdraví nejzákladnější podmínkou pro aktivní a šťastný život i pro optimální pracovní výkonnost, je poznávání a praktické ovlivňování rozvoje a ochrany zdraví jednou z nejdůležitějších priorit školního vzdělávání. Neoddělitelnou složkou výchovy ke zdraví na základních školách „je i sexuální výchova, která je pojímána jako bio-psycho-sociální kategorie s etickým rozměrem“ (Sexuální výchova, Příručka pro učitele. Praha: Mamte. ISBN:978-80-87000-29-8).

Prostá definice pojmu zdraví je velmi složitá. Zdraví má totiž několik aspektů, které se mění s historickým vývojem společnosti i v průběhu vývoje jedince, závisí na kultuře, ekonomice, sociálních podmínkách, úrovni zdravotnictví v oblasti, kde jedinec vyrůstá.

Světová zdravotnická organizace WHO (World Health Organisation) v roce 1948 definovala pojem zdraví jako „stav úplné, tělesné, duševní a sociální pohody, a nikoli pouze nepřítomnost nemoci nebo vady.“ Pro období dospívání je definice doplněna o nepřítomnost rizikového chování a úspěšný přechod do dospělosti“ (Machová, Kubátová, 2009, s. 12).

Zajištění kvalitní zdravotní péče ženám i mužům je tedy nezbytným předpokladem pro zohledňování a zprostředkovávání informací, které se týkají reprodukčního zdraví a života.

Reprodukční práva žen a mužů:

- **Právo na přístup ke zdravotnickým službám.**
- **Reprodukční rozhodování o tom zda, kdy a kolik dětí mít. Právo na informace a prostředky, které jsou důležité pro toto rozhodování.**
- **Sexuální a reprodukční bezpečí, včetně ochrany před násilím a práva na soukromí** (Sokačová, 2006, s. 24).

Protože zdraví člověka je nejzákladnějším předpokladem pro jeho aktivní a spokojený život, měl by o něj každý jedinec v průběhu celého svého života pečovat a chránit si jej. Nejlépe zdravým životním stylem, racionální výživou, pohybem, relaxací, zdravotní prevencí apod. Tím si nejen prodlouží svůj produktivní život, ale má i možnost zabezpečovat zdravý vývoj nových generací. Důležitou složkou ochrany svého reprodukčního, ale i sexuálního zdraví, je právě prevence. Prevence je ve své podstatě zaměřena proti nemocem a hlavně jejich předcházení.

- Primární prevence** – jejím cílem je zabránit vzniku nemocí a to především aktivitami, které zdraví posilují, nebo které odstraňují rizikové faktory.
- Sekundární prevence** – jedná se o včasnou a správnou diagnostiku nemoci a následně její účinnou léčbu. Důležité jsou zde lékařské preventivní prohlídky, při kterých lze zjistit rané stadium nemocí.
- Terciální prevence** – cílem je omezit na nejnižší možnou míru následky nemocí a co nejdéle udržet důstojný a kvalitní život člověka, nebo mu zajistit důstojné a kvalitní dožití (Machová, Kubátová, 2009, s. 15).

3 ÚLOHA RODINY V SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ

Lidská sexualita se u jedince vyvíjí již od narození. Psychologové i sexuologové se shodují v tom, že zdrojem prvních informací o sexuální problematice by dítěti měli být rodiče. Právě rodiče jsou svým dětem tím největším vzorem a ovlivňují jejich názory a postoje, role rodičů je v této oblasti nezastupitelná, proto by tuto část výchovy neměli nechávat na někom jiném.

Kapitola se zabývá obecným vymezením rodiny, rodinným prostředím a otázkou sexuální výchovy v rodině.

3.1 Rodinná výchova

„Rodina je společenství lidí, které vzniká zpravidla na základě manželského svazku a zahrnuje vztahy mezi mužem a ženou a rovněž mezi rodiči a dětmi“ (Kozelská, 1993, s. 233).

Podle sociologické definice je rodina skupina osob (případně více skupin osob) navzájem spjatých pokrevními svazky, manželstvím (nebo srovnatelným právním vztahem) nebo adopcí, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu svých dětí. Jádrou rodinu tvoří muž a žena a jejich děti, do rozšířené rodiny patří i prarodiče, tety, strýcové, sestřenice a bratřenci.

Velký sociologický slovník vymezuje rodinu jako "původní a nejdůležitější společenskou skupinu a instituci" s hlavními funkcemi reprodukce, výchovy, socializace a přenosu kulturních vzorů (Petrusek, Velký sociologický slovník. Praha 1996, II. 940).

Podle Jiřiny Máchové lze rozlišit čtyři pojmová vymezení rodiny:

1. Rodina „základní“ (jádrová či nukleární) se skládá pouze z otce, matky a dětí, kteří žijí pohromadě.

2. „Rozšířená“ (široká) rodina zahrnuje kromě otce, matky a dětí ještě další příbuzné, jako jsou prarodiče, strýcové, tety, bratřenci a sestřenice atd.

3. Rodina „orientační“ je taková rodina, ve které se daný jedinec narodil.

4. „Rozmnožující“ (prokreační) rodina je nová rodina, kterou dvojice zakládá novým manželstvím (Máchová, 1974).

K základním funkcím rodiny patří: biologicko – erotická (reprodukční), ekonomicko – zabezpečovací, emocionální a výchovná. Všechny funkce se vzájemně podmiňují a doplňují (Grecmanová, 1998, s. 11).

„Determinující těžiště výchovy leží výhradně v prostředí rodiny. Rodiče nejlépe znají prostředí dítěte, jeho psychiku, zájmy vlastní a ostatních členů rodiny, mají své představy a cíle a mají také největší vliv na jejich tvorbu, včetně formování vzorců chování, systému hodnot apod. Podílí se výrazně na motivaci pro účast na vzdělání, především naplnění povinnosti školní docházky, ale i ve vytvoření optimálních podmínek pro studium s cílem dotáhnout tyto snahy do roviny sebevzdělávání, jako integrující součásti celoživotní sebekultivace. Longitudinální působení rodiny, jako základní socializační jednotky, bylo řadou celospolečenských činitelů zejména v posledním století narušeno“ (Janiš, 2008, s. 19).

3.2 Rodinné prostředí

Pokud správně funguje rodina a její rodinné prostředí je příznivé, poskytuje dětem stabilní zázemí a podporu, aby se mohly pozitivně vyvíjet a hledat si místo v současné společnosti.

„Rodina představuje typ sociální skupiny, která se vyznačuje vysokou mírou intimity a vysokým formativním účinkem. Zdravá rodina zajišťuje emocionální rovnováhu a stabilitu, usnadňuje společenskou adaptabilitu, podporuje autonomii příslušníků rodiny a bezvýhradně akceptuje lidskou existenci. Je prvním a velmi silným činitelem při formování jedince. Dítě, které vyrůstá v chladném, odmítavém či jinak neuspokojivém prostředí a které je citově deprimováno, snáze podléhá manipulaci ze strany zneužívajícího dospělého. Hledá náklonnost a přátelství, které nenachází v rodině“ (Vaníčková, Provazník, Hadj - Moussová, Spilková, 1999, s. 46).

Předpokladem je, že v dobře fungující rodině panuje atmosféra vzájemné důvěry a sdílení. Dítě je již od narození závislé na člověku jemu oddaném, který mu poskytne vše, co je nezbytné pro jeho život v dětství, resp. v období závislosti. Dítě takovému člověku důvěřuje, vlastně mu ani nic jiného nezbyvá. (Brtníková, 1990). A pokud se v takové atmosféře s dětmi hovoří o běžných radostech, ale i starostech, o plánování volného času, o společných aktivitách, prostě o všem, co život v rodině i mimo ni přináší, je pravděpodobné, že i poučení o sexuálních otázkách dítě od rodičů přijme s velkou důvěrou jako informaci pravdivou a důležitou (Šilerová, 2003).

3.3 Když se děti začnou ptát

Poměrně brzy dítě zjistí, že existuje něco, co před ním dospělí tají, nějaký tajemný, zakazovaný svět sexuality. Je logické, že se dítě snaží do tohoto tajemna proniknout. Ale často již při prvních otázkách, kterými jsou například, jak vznikají děti a jak se dostanou na svět, přivádí své rodiče do rozpaků. Vysvětlení, že miminko vzniká v bříšku maminky a proto, aby vzniklo, se musí mít maminka s tatínkem rádi, stačí opravdu jen u malých dětí. Později, když jsou otázky dětí dotěrnější a stále naléhavější, jen malá část rodičů dokáže odložit své zábrany a otevřeně a pravdivě s dětmi hovořit o všem, co je zajímavé. Většina rodičů se lekne a snaží se odbýt nepohodlné otázky obligátní odpovědí „na to máš ještě času dost“. V lepším případě svému dítěti koupí nějakou knihu se sexuální tematikou pro dospívající a řeknou „tady si to přečti“ a domnívají se, že tím splnili svou rodičovskou povinnost (Donát, Donátová, 1996, 2007).

„Sexualita je věc intimní a málokdo si o ní dokáže otevřeně povídat. Natož rodiče s dětmi. Rodiče si myslí, že tím, že budou mlčet, své děti uchrání od předčasných zklamání“ (Chalke, 2002, s. 23).

3.4 Jak s dětmi hovořit o sexu

Mnoho rodičů se snaží rozhovorům o sexuálních otázkách se svými dětmi vyhnout a domnívají se, že se časem děti dozvědí, co budou potřebovat. Je pravděpodobné, že se i tito rodiče chtějí podílet na sexuální výchově svých dětí, ale cítí se zatím pro tento úkol špatně připraveni. Strach, zmatek a stud jsou jen jedny z mnoha překážek.

Podívejme se na některé rodičovské obavy:

- Mám pocit, že příliš mnoho informací o sexu bude zvědavost dítěte podněcovat k experimentům.

Tato obava dokazuje, že rodič má strach, že to dítěti neumí vysvětlit nebo že ho vysvětlením bude motivovat k nevhodnému chování. Zájem dítěte ale ve skutečnosti žádný motiv nepotřebuje. Přirozená zvědavost se u něj rozvíjí již od narození. Pokud rodič snahu dítěte dozvědět se něco o sexualitě ignoruje, odmítá nebo dokonce trestá, dítě se pak tímto problémem zabývá přespříliš a svádí jej to k experimentům (Trojan, 2005).

- Vždyť chodí teprve do první třídy.

V tomto věku by měl být výklad jednoduchý, jasný a konkrétní. Rodič by si měl uvědomit, že teď je vhodná chvíle pro položení základů otevřené komunikace a pro vybudování bezpečného prostředí, kde se dítě může zeptat na cokoli a vyjadřovat své názory. Měl by si také uvědomit, že i prvňáček slyší o sexualitě doslova každý den, od kamarádů, ze sdělovacích prostředků a podobně (tamtéž).

- Nechci ho vyděsit.

Ano, rodiče často vyjadřují tuto obavu, obzvlášť, jde-li o témata jako je například sexuální zneužívání, porod a podobně. Ve skutečnosti se děti, pokud mají jen zlomky informací nebo dezinformací, bojí mnohem víc. Je zde potom velký prostor pro jejich fantazii, která vytváří poněkud děsivé podrobnosti. Je pravděpodobné, že dítě již v první třídě o sexuálním zneužívání, porodu a podobně něco slyšelo, i když ne od rodičů. Je vhodné zavést na tato témata řeč, hovořit o nich klidně a jasně a umožnit dítěti vyjádřit jakékoliv obavy a otázky (tamtéž).

- Nejsem si jist, zda znám přesná fakta.

Nezná-li rodič odpověď, měl by se otevřeně přiznat a nabídnout, že ji zjistí. Nebo ještě lépe, mohl by navrhnout, že se půjdou spolu s dítětem podívat třeba do knihovny a odpověď zjistí společně.

Děti bohužel slyší o sexu většinou mimo rodinu a rodiče z toho určitě radost nemají. Poskytnutím informací, dovedností, jistoty a podpory se může matka a otec pustit do sexuální výchovy s důvěrou (tamtéž).

3.5 Zásady jak odpovídat

- Říkat pravdu.

Není potřeba říkat vždy všechno, je třeba říct právě tolik, kolik dítě potřebuje vědět. Malému dítěti stačí pouhé vysvětlení, že miminko roste u maminky v bříšku, nepotřebuje ještě vědět, že existují vejcovody, menstruace, plodné dny. Pokud se ale dítě bude ptát dál a vyžadovat podrobnější odpovědi, je na ně zřejmě již zralé a mělo by je tedy dostat (Burdová, 2011, s. 10 - 12).

- Hovořit s úctou.

Důležité je používat pro pohlavní orgány a pohlavní styk slušné výrazy, mít na paměti kulturní prostředí, z kterého člověk pochází. Také je dobré se vyhnout přesně definovaným anatomickým pojmům, dítě není student medicíny. Je třeba se vyhnout devalvujícím poznámkám a trapným sexistickým výrokům a naučit dítě úctě ke svému i opačnému pohlaví (tamtéž).

- Naslouchat dítěti.

Poučení o sexuálních otázkách by nemělo být jednostranným monologem, ale dialogem. Brát vážně otázky dětí by mělo být samozřejmostí, i když by mohly působit směšně. Vždyť strach dívek z bolesti při prvním pohlavním styku nebo při porodu, chlapců ze selhání „v posteli“, je naprosto normální (tamtéž).

- Nebát se přiznat, že také něco neví.

Vysvětlení anatomie vnitřních pohlavních orgánů, otázek o menstruačním cyklu nebo o vývoji zárodku jsou poměrně složitá, pokud je rodič neumí vysvětlit, neměl by se bát to přiznat. Vždyť učený z nebe nespádl. Tím, že se přizná dítěti, že něco neví, svoji prestiž rozhodně neztrácí. Mohou tyto informace společně najít v odborné literatuře. Proto je dobré, aby byl rodič na takovou situaci připraven a včas si odbornou literaturu obstaral (tamtéž).

- Mluvit pozitivně, dětem být dobrými vzory a pečovat o jejich vývojové potřeby.

Děti dokážou velmi rychle rozeznat rozdíl mezi tím, co rodič říká a tím, co dělá. Proto by se rodiče měli k sobě chovat tak, jak by chtěli, aby se jednou chovaly jejich děti. A hlavně, dítě v období dospívání potřebuje porozumění a oporu milujících rodičů a jejich přijetí dospívajícího takového, jaký je (tamtéž).

I odborníci říkají, nikdy není příliš brzy. V dnešní hektické době naše děti dospívají dříve. Jsou obklopeny velkým množstvím podnětů a zahrnuty velkým množstvím informací. O sexualitě slyší každý den, není tedy na místě obava, že by rodiče mohli začít své děti poučovat o tomto tématu příliš brzy. Každé dítě je jiné, každé se začne zajímat v jinou dobu, ale není dobré hovor na téma sexuality příliš odkládat, dítě si totiž lehce získá informace někde jinde.

4 ÚLOHA ŠKOLY V SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ

Že je sexuální výchova životně důležitá, by dnes už nemělo být zpochybňováno. Historie, ale i současná věda potvrzuje, že základy vztahu člověka k sexualitě, jeho sexuálního prožívání a sexuálně motivovaného chování se vytvářejí již od nejtělejšího dětství. Působením okolního prostředí, zejména výchovou se postupně rozvíjejí (Smolíková, K., Hajnová, R., 1997).

4.1 Motivy vedoucí k zavedení sexuální výchovy do škol

V systému výchovy dětské populace je základní škola jediným subjektem, který je schopen v plné míře realizovat sexuální výchovu. Právě na základní škole, zejména ve vyšších ročnících, jsou žáci velmi vnímaví ve vztahu k sexualitě a k sexuální výchově a to hlavně proto, že se dostávají do věku, kdy u nich začíná sexuální zralost a jsou schopni propojovat otázky partnerství dvou pohlaví i z mravního hlediska. Dalším argumentem, proč vyučovat sexuální výchovu na základní škole je skutečnost, že základní škola je jedinou institucí, která může v daném okamžiku oslovit celou dětskou populaci. Zároveň je škola schopna zajistit dlouhodobou, systematickou výchovnou práci, kterou provádí profesionální pracovníci (Janiš, 2008, s. 10).

Základním motivem pro zavádění sexuální výchovy do škol je:

- 1. Prosazování plánovaného rodičovství, antikoncepce, s čímž souvisí otázka potlačení nechtěného těhotenství a potratovosti.**
- 2. Ochrana dětí před sexuálním násilím a zneužíváním.**
- 3. Prevence sexuálně přenosných nemocí včetně HIV/AIDS** (Täubner, Janiš, 1998, s. 22).

4.2 Model sexuální výchovy na základních školách v České republice

„Složitost lidské sexuality činí do značné míry složitou i realizaci samotné sexuální výchovy. Široké spektrum pohledů na podstatu lidské sexuality přispívá nejen ke komplikovanému formulování cílů, výběru obsahu, volbě metod apod. Předpokladem optimálního fungování sexuální výchovy, chápané jako součásti komplexního systému obecně pojímané výchovy, v intencích základní školy jako součást systému rodinné

výchovy je vzájemné působení a aktivní využívání všech prvků daného systému. Pro formulování systému sexuální výchovy můžeme vycházet ze zjednodušeného schématu, který zachycuje vzájemné propojení základních systémových kategorií: cíl, podmínky, prostředky, výsledky“ (Kolář, Z., Kořa, J., 1998, s. 76).

4.3 Vymezení cíle sexuální výchovy

V. Spilková (1997, s. 9 - 10) „těžištěm humanizačního programu školské reformy je výrazné zesílení antropologické orientace, zvýšený zřetel k dítěti, k jeho potřebám, zájmům a možnostem rozvoje.“ Nutné jsou i změny pojetí dítěte „jako svébytné osobnosti s vlastní identitou, právy a s vlastním viděním světa znamená zásadní změnu v přístupu učitele k žákům, změnu komunikace při vyučování. Základem je partnerský, komunikativní přístup k dítěti, založený na vcítění, pochopení, úctě, respektu, toleranci, na porozumění potřebám dítěte a citlivé orientaci v něm“ (Spilková, 1997, s. 17).

Cílem sexuální výchovy se zabývala řada autorů, jako jsou např. Janiš, Pondělíčková, Täubner, Uzel, Wynnyczuk, Zvěřina a další.

K. Janiš a V. Täubner (1999, s. 9) vymezuje cíl sexuální výchovy jako „odraz stavu rozvoje a potřeb společnosti a subjektů žijících v této společnosti. Cíl sexuální výchovy je současně i historickým a filozoficko-světónázorovým fenoménem. Obecný ideální cíl sexuální výchovy je kvalitní a zdravý život v partnerství, manželství a rodičovství, přičemž je v něm obsažena harmonie sociální, etická, psychická a biologická.“

4.4 Cíle základní školy v oblasti sexuální výchovy

Posláním základní školy je co nejlépe připravit své absolventy pro život. Toto ale není možné bez participace základní společenské jednotky, totiž rodiny.

Cíle základní školy v sexuální výchově lze formulovat do několika okruhů:

- 1) Rozvoj základních návyků osobní a obecné hygieny, vytváření pocitu odpovědnosti za své zdraví a za zdraví ostatních. Základní informace o AIDS a jiných pohlavně přenosných nemocech.

- 2) Vytvářet žebříček životních hodnot a mravního přesvědčení ve vztahu k sexualitě, který nebude v rozporu s normou společnosti.
- 3) Pozitivně ovlivňovat dlouhodobý proces vytváření hodnotového systému. Působit na sexuální chování a postoje, usilovat o přijetí společenských norem sexuálního chování.
- 4) Přístupovat k sexualitě jako k organické součásti aktivity osobnosti a zaujímat k sexualitě pozitivní a odpovědný postoj. V období puberty udržet integritu osobnosti prostřednictvím vzdělávání a výchovy.
- 5) Vytvářet ucelenou představu o lidské sexualitě na základě vědeckých poznatků.
- 6) Přispět k výchově pro partnerství, manželství a zodpovědnému rodičovství (Janiš, 2008, s. 24).

Pro vypracování systému sexuální výchovy se zdá neoptimálnějším stanovení jednotlivých dílčích cílů, které jsou v souladu s etapizací stávající školské soustavy. Dílčí cíle jsou dány ontogeneticky koncipovaným obsahem sexuální výchovy a na každé věkové úrovni dítěte se očekává konkrétní úroveň vědomostí, postojů a chování (Janiš, 2008, s. 25).

Podle V. Täubnera a K. Janiše (1998, s. 7) hlavními dílčími cíli sexuální výchovy ve škole jsou:

- „pochopení rozmanitosti projevů sexuality a rozvoje lidské sexuality,
- umět se v sexualitě správně a přiměřeně vyjadřovat a překonávat škodlivá tabu,
- využívat všech výchovných podnětů k sexuálnímu utváření žákovy individuality,
- pěstovat vztah k mravním normám, k lidským hodnotám, k úctě k lidem a životu,
- vytvářet vztah, postoje, dovednosti pro ušlechtilé mezilidské vztahy a připravovat na život v partnerství, manželství a rodičovství,
- poskytovat potřebné poučení, postoje a dovednosti při ochraně před nemocemi a jinými nebezpečími, které ohrožují zdraví a život člověka (např. zneužívání alkoholu a drog, nežádoucí těhotenství, nákaza HIV, prevence sexuálního zneužívání a podobně),
- přístupovat s pochopením ke zvláštnostem pohlavní identity a učit děti tyto zvláštnosti respektovat,

- vést k vhodnému výběru uměleckých a kulturních artefaktů z oblasti sexuality a odstraňovat bariéry mezi představami a běžným životem.“

4.5 Vymezení obsahu sexuální výchovy

Celkový obsah sexuální výchovy můžeme rozdělit do několika dílčích subčástí, které převážně označujeme jako složky výchovy.

D. Holoušová (1998, s. 105) vymezuje složky výchovy takto. „Složky výchovy svým obsahem řeší specifické dílčí úlohy výchovy a orientují se na intelektuální, etickou, estetickou, pracovní a tělesnou stránku rozvoje člověka, a to z hlediska biologického, psychologického a sociálního. Složky se vzájemně doplňují, ovlivňují, vytvářejí výchovnou realitu. Do nutnosti vzájemné souvislosti složek a nedělitelnosti výchovy se promítá pohled na lidskou existenci jako na nedělitelné individuum.“

Složkami výchovy jsou zpravidla výchova mravní, rozumová, pracovní, estetická a tělesná.

V. Krejčí (1991, s. 182 – 185) přiřazuje další složky výchovy a to výchovu sociální, humanitární a rodinnou.

Obsah sexuální výchovy patří ke kardinálním otázkám při samotné realizaci a představuje základní východisko obecně pojímaného výchovně vzdělávacího systému. Obecně lze konstatovat, že vzdělávání garantované školou je svým obsahem odtrženo od okolní reality a to jak v celku, tak i v jeho jednotlivostech (Havlínová, 1993, s. 140).

Obecně můžeme konstatovat, že obsahem sexuální výchovy jsou vědomosti, postoje, dovednosti, návyky a chování, kterým se má žák během sexuální výchovy naučit (Janiš, 2008).

4.6 Podmínky sexuální výchovy na úrovni základní školy

Vzhledem k osobnosti vychovávaného dělíme podmínky na biologické, psychické, sociální a materiální. Podmínky výchovy členíme na vnitřní a vnější. K vnitřním podmínkám vývoje člověka patří vrozené a zděděné dispozice. Aby byla sexuální výchova úspěšná, je důležitá integrace vnitřních podmínek výchovy: somatické a stávající fyziologické kvality, typ vyšší nervové soustavy, aktuální psychický stav a stávající životní zkušenost.

Biologické podmínky - rozvoj pohlavní identity začíná již v útlém dětství. Děti se učí základům sexuálního chování, vytváří si vlastní názor k některým sexuálním jevům, jako jsou např. onanie, prostituce, pornografie, vytváří si systém hodnot se sexuálním pozadím (Janiš, 2008, s. 26).

P. Macek (1998, s. 44 – 46) rozděluje sexuální vývoj lidského jedince na období časně adolescence – 10 – 13 let, střední adolescence – 14 – 16 let, a pozdní adolescence – 17 – 20 let. Období dětství ještě dělí na dílčí fáze – prepubescence, pubescence a postpubescence.

Psychické podmínky - na počátku školní docházky se prohlubuje zájem o sexuální tematiku. V této době většinou děti spojují narození dítěte s matkou a jejím bříškem. Dítě se v tomto věku zaměřuje na vnější svět, který poznává prostřednictvím dospělých. Období prepuberty a puberty je považováno za nejdůležitější vývojovou etapu v životě člověka. Dochází zde k celkovému racionálnímu dozrání, ustálení zájmu o druhé pohlaví. V období puberty jedinec začíná poznávat i pohlavní touhu a uvědomuje si pohlavní pud. Ke značným proměnám dochází v duševním vývoji. Zvyšuje se schopnost abstraktního a logického myšlení, rozumového poznání, vyjadřování a zaujímání kritických postojů. Pohlavní hormony ovlivňují nervovou soustavu, která začíná být vnímavější k vnějším podnětům. Pozorujeme rychle se měnící nálady, citový život je bohatší o vyšší city – estetické, intelektuální, morální a společenské (Janiš, 2008, s. 29 - 30).

Sociální podmínky – „již v rané fázi vývoje dítěte dochází v rámci socializace i k formování sexuálně diferencovaného chování, které propojuje biologické rozdíly se sociokulturními obsahy dichotomie maskulinity a feminity, mužského a ženského“ (Alan, 1989, s. 141).

Sociální vztahy jsou realizovány ve dvou směrech. Prvním směrem jsou vztahy dítěte k dospělým, druhým pak jsou vztahy vrstevnické, které vychází z touhy dítěte po sociálním kontaktu.

Děti se snaží upozornit na sebe ze strany opačného pohlaví. Prostředkem je zde oblečení i chování. Pubescenti si začínají vytvářet realističtější představu o sobě samých i o vlastnostech budoucího partnera. Regulace sexuálního napětí probíhá sebeukájením a prvními platonickými kontakty.

Sociální podmínky jsou velmi variabilní a společně s biologickými a psychickými tvoří platformu, na které by měl být model sexuální výchovy budován. V současné době je vzhledem k sexuální výchově nejzajímavější sociální prostředí školy, které s ostatními součástmi tvoří klima školy (Janiš, 2008, s. 31).

„Školní klima má velký vliv na sociální chování žáků, na jejich motivaci k výkonu, na průběh učení a na učební výsledky“ (Grecmanová, 1997, s. 22).

„Podmínky biologické a psychické jsou jako celek poměrně konstantní. Na základě uvedených podmínek můžeme formulovat jednu z nejdůležitějších zásad pro třídění a výstavbu samotného obsahu sexuální výchovy – obsah sexuální výchovy musí předcházet biologickým, psychickým a sociálním projevům, a to za předpokladu, že v rozvíjení psychických procesů a psychických vlastností spočívá jeden ze smyslů výchovy. V tomto pojetí se sexuální výchova odlišuje od ostatních složek výchovy“ (Janiš, 2008, s. 32).

I. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ V ZÁKLADNÍ ŠKOLE

5.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem mého výzkumného šetření bylo zjistit a zhodnotit rozsah informovanosti dětí staršího školního věku k tématům sexuality, sexuální výchovy a k problematice sexuálně přenosných onemocnění. Domnívám se totiž, že i když je v dnešním světě velké množství informací o lidské sexualitě a sexuálním životě lidí lehce dostupné, pro pomoc rodičům ke správné sexuální výchově dětí bylo vydáno již několik odborných publikací a rad, přesto v rodině sexuální výchova stále probíhá velmi omezeně, ne-li vůbec. Zajímá mě tedy, jak dalece je dospívající mládež o těchto otázkách poučena a hlavně kým. Výzkum jsem realizovala v lednu v roce 2013 na Základní škole Labská a Základní škole Elišky Přemyslovny v Brně – Starém Lískovci.

Základní škola Labská je typickou školou městského typu se speciálním zaměřením na sport, zvláště pak na lední hokej a plavání. Navštěvuje ji 463 žáků ve dvaceti třídách, z toho v deseti třídách na 1. stupni a deseti třídách na stupni druhém. Průměrný počet žáků na jednu třídu je 23. V 5. – 9. třídě jsou zřízeny třídy s rozšířenou výukou tělesné výchovy se specializací lední hokej. V 1. – 4. třídě probíhá přípravná výuka bruslení, výuka plavání probíhá v 1. – 9. třídě. Z uvedeného je zřejmé, že tuto školu navštěvují zvláště děti sportovně zaměřené.

Obr. 7. Základní škola Labská

Základní škola Elišky Přemyslovny je škola s dlouholetou tradicí, devíti třídami základní školy a dvěma třídami mateřské školy. Základní školu navštěvuje 179 žáků v pěti třídách na 1. stupni a čtyřech třídách na stupni druhém. Průměrný počet žáků na jednu třídu je 20. Škola nemá žádné speciální zaměření a už při vstupu do její budovy na člověka dýchne její spíše rodinná atmosféra.

Obr. 8. Základní škola Elišky Přemyslovny

Oslovila jsem ředitele uvedených základních škol a vysvětlila jim záměr a cíl své práce. Po vyslovení jejich souhlasu jsem požádala žáky sedmých, osmých a devátých tříd o vyplnění dotazníku, který se skládal z dvaceti uzavřených otázek. Dotazník byl žákům předložen prostřednictvím aprobovaných vyučujících v rámci vyučovací hodiny sexuální výchovy.

5.2 Stanovení výzkumných otázek

K dosažení cíle výzkumu byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

Otázka č. 1: Bude větší informovanost žáků 9. tříd o sexuálně přenosných nemocech než u žáků 7. a 8. tříd?

Otázka č. 2: Budou pro žáky 7., 8., a 9. tříd nejčastějším zdrojem informací o sexu a sexualitě mediální prostředky?

Otázka č. 3: Budou dívky rodiči častěji informovány o problematice dospívání než chlapci?

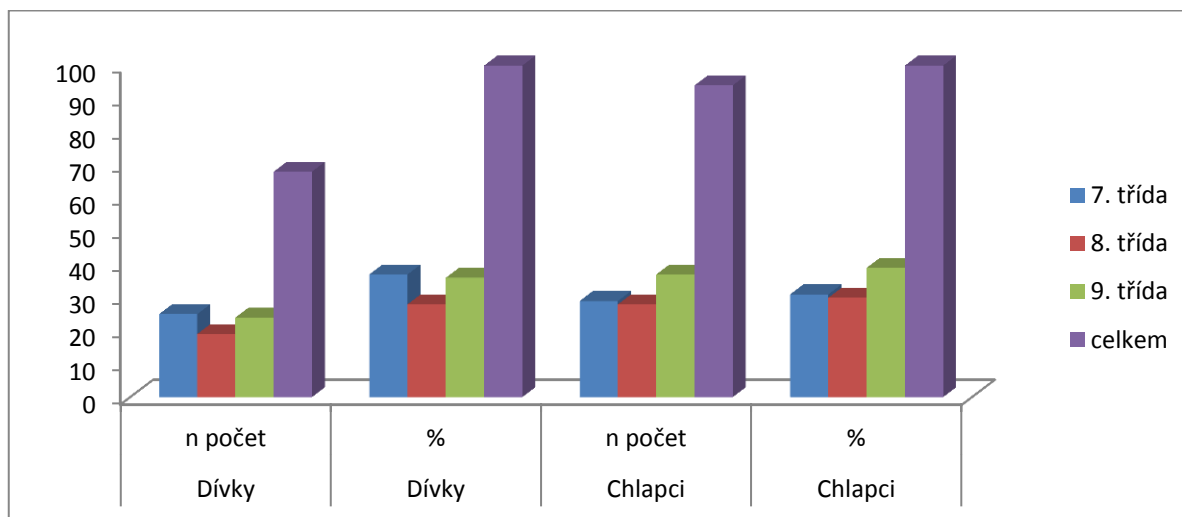
Otázka č. 4: Svěří se dívky i chlapci s případným sexuálním problémem nejčastěji rodičům?

5.3 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvoří soubor **162** respondentů, resp. žáků 7., 8., a 9. tříd vybraných výše uvedených základních škol. Přičemž tento reprezentativní soubor je složen takto:

Tab. 1. Složení zkoumaného reprezentativního souboru – věk, pohlaví

třída	Dívky n počet	Dívky %	Chlapci n počet	Chlapci %
7. třída	25	37	29	31
8. třída	19	28	28	30
9. třída	24	36	37	39
celkem	68	100	94	100

Graf 1. Složení zkoumaného reprezentativního souboru – věk, pohlaví

Ve všech třídách obou základních škol, ve kterých výzkumné šetření probíhalo, byla návratnost vyplněných dotazníků 100%.

5.4 Metodologie práce

Cílem výzkumu bylo pomocí vhodně zvolené metody nalézt odpovědi na stanovené výzkumné otázky. Výzkumné šetření má kvantitativní charakter s cílem získání objektivního výsledku. Výzkum se orientuje na reduktivní zkoumání reprezentativního souboru dospívající mládeže, kterým zde jsou žáci 7., 8. a 9. tříd ve dvou základních školách. Vychází ze stanovených výzkumných otázek, které plánovaně ověřuje, popírá a hodnotí. Zvolenou výzkumnou metodou je dotazování, výzkumnou technikou je dotazník vlastní konstrukce (viz Příloha 1), zadaný výše uvedeným žákům. Dotazník se skládá ze série uzavřených otázek, jejichž cílem je získat názory a fakta od vybraných respondentů.

5.5 Dotazník pro respondenty

Dotazník obsahuje 20 uzavřených otázek, z nichž se některé dotazují na tvrdá data (pohlaví, třída), převážná část na měkká data. Žákům byl předložen a otázky vysvětleny prostřednictvím aprobovaných vyučujících v rámci vyučovací hodiny sexuální výchovy.

Dotazník byl anonymní.

Úkoly dotazníkové části

- 1) Jsi žákem/žákyní 7., 8., 9. třídy?
- 2) Jsi chlapec / děvče?
- 3) Stydíš se za svou nahotu?
- 4) Viděl/a jsi ve skutečnosti nahého člověka?
- 5) Jakým způsobem je ve vaší rodině pojímána nahota?
- 6) Byl/a jsi informován/a rodiči o problematice dospívání?
- 7) Hovoříte doma se svými rodiči o sexu, sexuálním životě?
- 8) Informace o sexu, sexualitě získáváš nejčastěji:
- 9) Komu by ses svěřil/a s případným sexuálním problémem?
- 10) Víš, co je masturbace?
- 11) Provozuješ masturbaci?

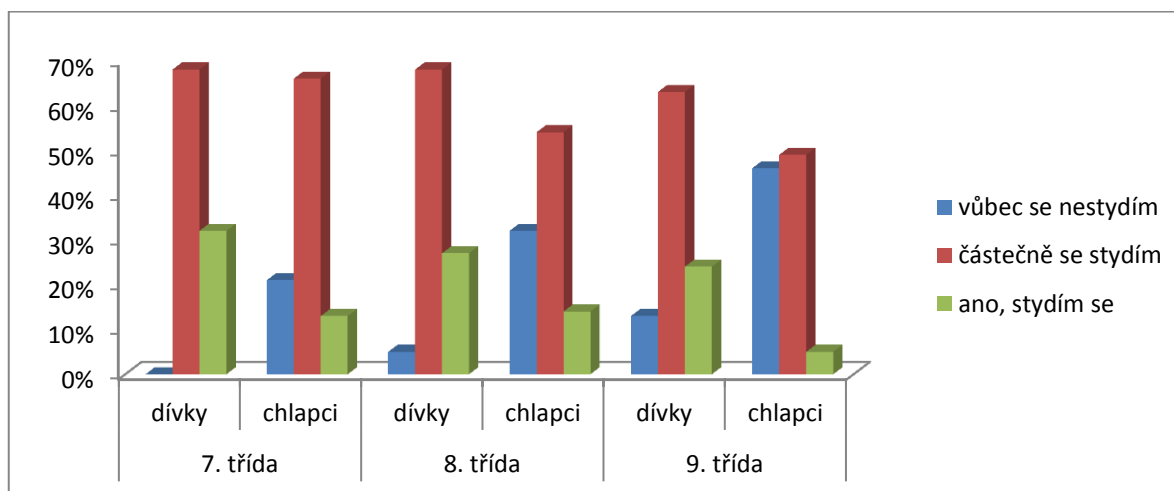
- 12) Máš již erotické zkušenosti? (např. líbání, hlazení na intimních místech apod.)
- 13) Měl/a jsi již pohlavní styk?
- 14) Od kolika let si myslíš, že by měl být povolen pohlavní styk?
- 15) Které onemocnění patří mezi sexuálně přenosné?
- 16) Která uvedená antikoncepční metoda chrání před sexuálně přenosnými chorobami?
- 17) V kolika letech jsi se poprvé informoval/a o antikoncepci?
- 18) Jakou formou se přenáší HIV/AIDS?
- 19) Myslíš si, že sexuální výchova ve škole je:
- 20) Hodiny sexuální výchovy ve škole bys chtěl/a mít formou:

5.6 Vyhodnocení dotazníků

1. Úkol č. 3 – Stydíš se za svou nahotu?

Tab. 2. Četnost odpovědí na úkol č. 3 – stydíš se za svou nahotu?

	7. třída		8. třída		9. třída	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
vůbec se nestydím	0	6	1	9	3	17
částečně se stydím	17	19	13	15	15	18
ano, stydím se	8	4	5	4	6	2
celkem	25	29	19	28	24	37

Graf 2. Četnost odpovědí na úkol č. 3 – stydíš se za svou nahotu?

Většina dívek i chlapců shodně přiznává částečnou stydlivost, což lze v tomto věku považovat za přirozené, pouze u chlapců z 9. třídy jsou odpovědi „*vůbec se nestydím*“ a „*částečně se stydím*“ téměř vyrovnané. Domnívám se, že tato skutečnost je dána tím, že většina těchto chlapců aktivně sportuje, jsou zvyklí na společné sprchování, tudíž stud za svou nahotu nevnímají.

1. Úkol č. 4 – **Viděl/a jsi ve skutečnosti nahého člověka?**

Tab. 3. Četnost odpovědí na úkol č. 4 – viděl/a jsi ve skutečnosti nahého člověka?

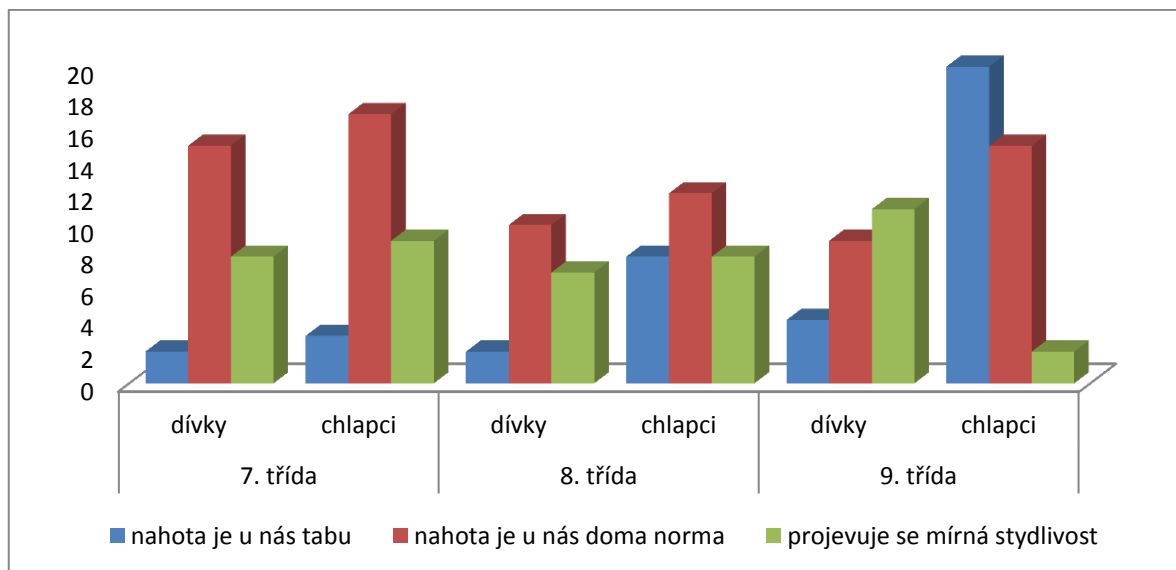
	7. třída		8. třída		9. třída	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
ano	25	29	19	27	23	37
ne	0	0	0	1	1	0
celkem	25	29	19	28	24	37

Kladné odpovědi na tuto otázku nejsou překvapující, byly očekávané. Jednalo se o tzv. rozechřivací otázku.

2. Úkol č. 5 – **Jakým způsobem je ve vaší rodině pojímána nahota?**

Tab. 4. Četnost odpovědí na úkol č. 5 – jakým způsobem je ve vaší rodině pojímána nahota?

	7. třída		8. třída		9. třída	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
nahota je u nás tabu	2	3	2	8	4	20
nahota je u nás doma norma	15	17	10	12	9	15
projevuje se mír. stydlivost	8	9	7	8	11	2
celkem	25	29	19	28	24	37

Graf 3. Četnost odpovědí na úkol č. 5 – jakým způsobem je pojímána nahota ve vaší rodině?

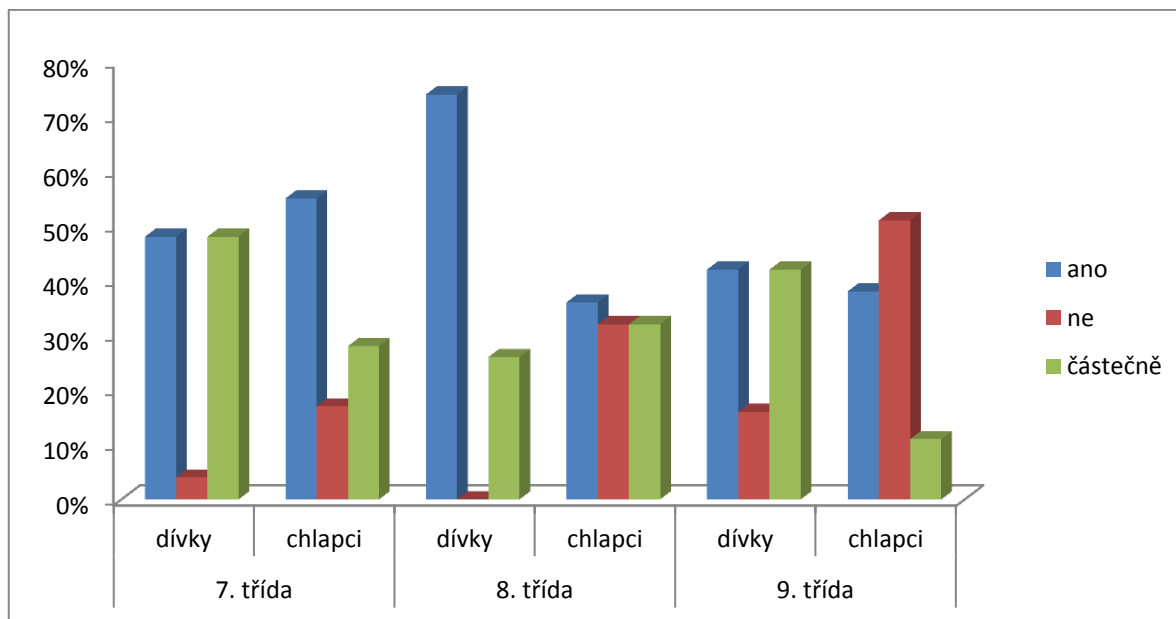
Z uvedené tabulky a grafu vyplývá, že u mladších respondentů – dívek i chlapců je většinou nahota v rodinách pojímána jako normální záležitost, kdežto u starších respondentů, resp. starších chlapců, jako tabu.

Sexuální výchova dětí začíná okamžikem jejich narození a úzce souvisí s postojem rodičů k nahotě. Můj názor je, že pokud jsou děti od malička zvyklé na nahotu svých rodičů, připadá jim nahota jako normální a nemají tedy tak velkou potřebu ji vyhledávat v tzv. zakázaných (erotických) časopisech a médiích.

3. Úkol č. 6 – Byl/a jsi poučena rodiči o problematice dospívání?

Tab. 5. Četnost odpovědí na úkol č. 6 – byl/a jsi poučena rodiči o problematice dospívání?

	7. třída		8. třída		9. třída	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
ano	12	16	14	10	10	14
ne	1	5	0	9	4	19
částečně	12	8	5	9	10	4
celkem	25	29	19	28	24	37

Graf 4. Četnost odpovědí na úkol č. 6 – byl/a jsi rodiči poučen/a o problematice dospívání?

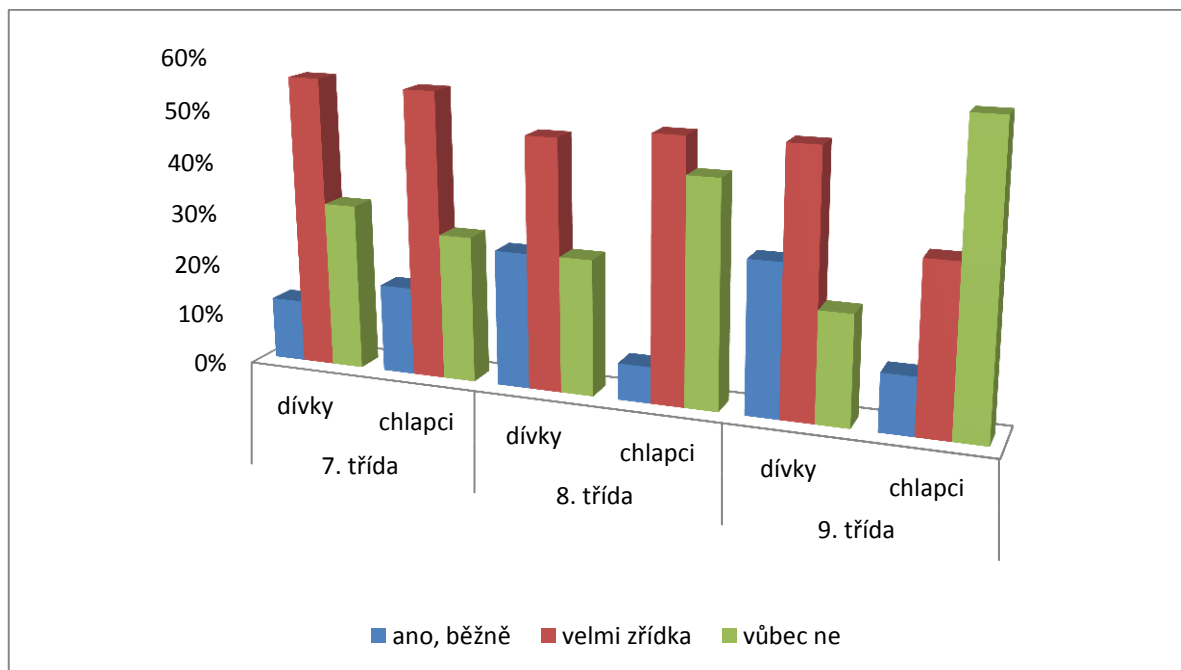
Všechny dívky byly v rodině o problematice dospívání poučeny a to tak, že 48 % dívek sedmé třídy, 74 % dívek osmé třídy a 42 % deváté třídy bylo poučeno úplně, 48 % dívek sedmé třídy, 26 % dívek osmé třídy a 42 % dívek deváté třídy bylo poučeno alespoň částečně. Velmi zarážející je uvedená nepoučenost rodiči u starších chlapců – osmá třída 32 %, hlavně pak devátá třída 51 %.

Poučení o problematice dospívání je součástí sexuální výchovy. Z šetření vyplývá, že sexuální výchova chlapců v našich rodinách je velmi nedostatečná. S dcerami matky přinejmenším hovoří alespoň o první menstruaci, většinou přidají i některé informace o nebezpečí otěhotnění apod. Chlapce však většinou rodiče nechají, aby si se svým dospíváním poradili sami.

4. Úkol č. 7 – Hovoříte doma se svými rodiči o sexu, sexuálním životě?

Tab. 6. Četnost odpovědí na úkol č. 7 – hovoříte doma se svými rodiči o sexu, sexuálním životě?

	7. třída		8. třída		9. třída	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
ano, běžně	3	5	5	2	7	4
velmi zřídka	14	16	9	14	12	12
vůbec ne	8	8	5	12	5	21
celkem	25	29	19	28	24	37

Graf 5. Četnost odpovědí na úkol č. 7 – hovoříte doma se svými rodiči o sexu, sexuálním životě?

Pouze 26 respondentů (15 dívek, 11 chlapců) ze 162 oslovených uvádí, že s rodiči hovoří o sexu naprosto běžně. Nejčastějšími odpověďmi jsou pak „velmi zřídka“ a „vůbec ne,“ zvláště u starších chlapců (8. třída – 43 % a 9. třída – 57 %) byla odpověď „vůbec ne“ uváděna nejvíce.

O věcech týkajících se sexuality a sexuálního života je třeba s dětmi hovořit průběžně od dětství, přiměřeně danému věku. Tak si totiž rodič může připravit půdu pro to, aby s ním jeho dítě bylo ochotno sdílet tuto oblast svého života v čase, kdy prožívání sexuality pro ně začne být aktuální.

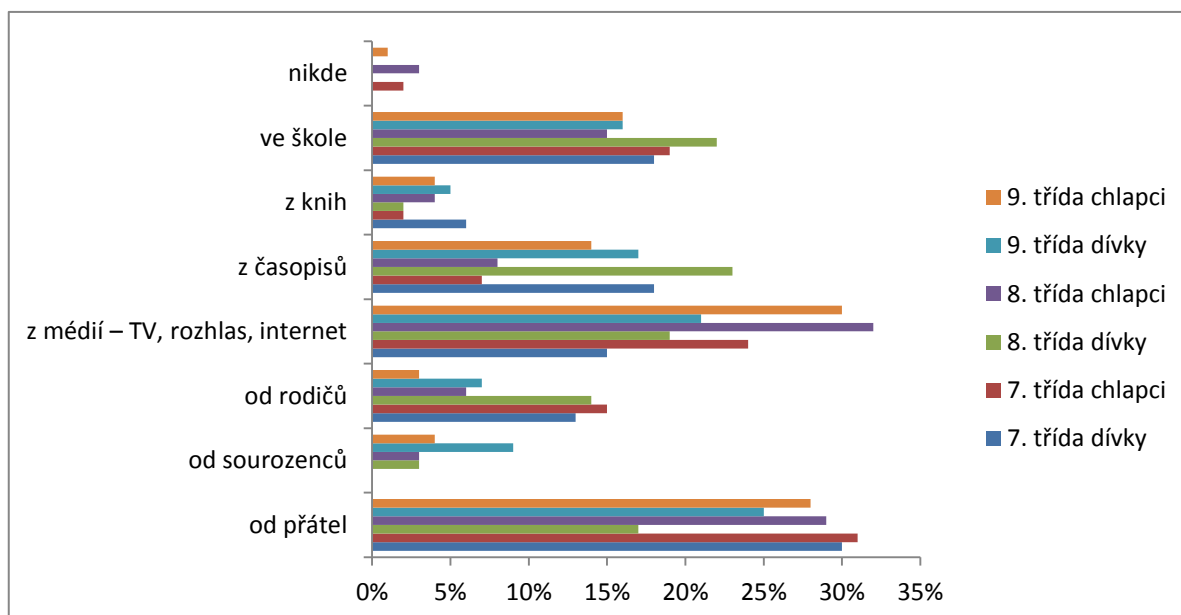
Začátek sexuálního života může velkým způsobem ovlivnit psychiku člověka. Dospívající by měl mít k dispozici někoho, na koho se může v případě nejasností s důvěrou obrátit. Tím někým by měl být právě rodič, který by se měl snažit správnou komunikací o předejití zdravotním a psychickým problémům svého dospívajícího dítěte.

Jak je z uvedeného grafu zřejmé, toto se v současných rodinách stále ještě velmi podceňuje.

5. Úkol č. 8 – Informace o sexu, sexualitě získáváš nejčastěji:

Tab. 7. Četnost odpovědí na úkol č. 8 – informace o sexu, sexualitě získáváš

	7. třída		8. třída		9. třída	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
od přátel	16	17	10	22	22	29
od sourozenců	0	0	2	2	8	4
od rodičů	7	8	8	5	6	3
z médií	8	13	11	24	18	30
z časopisů	10	4	13	6	15	14
z knih	3	1	1	3	4	4
ve škole	10	10	13	11	14	17
nikde	0	1	0	2	0	1
celkem	54	54	58	75	87	102

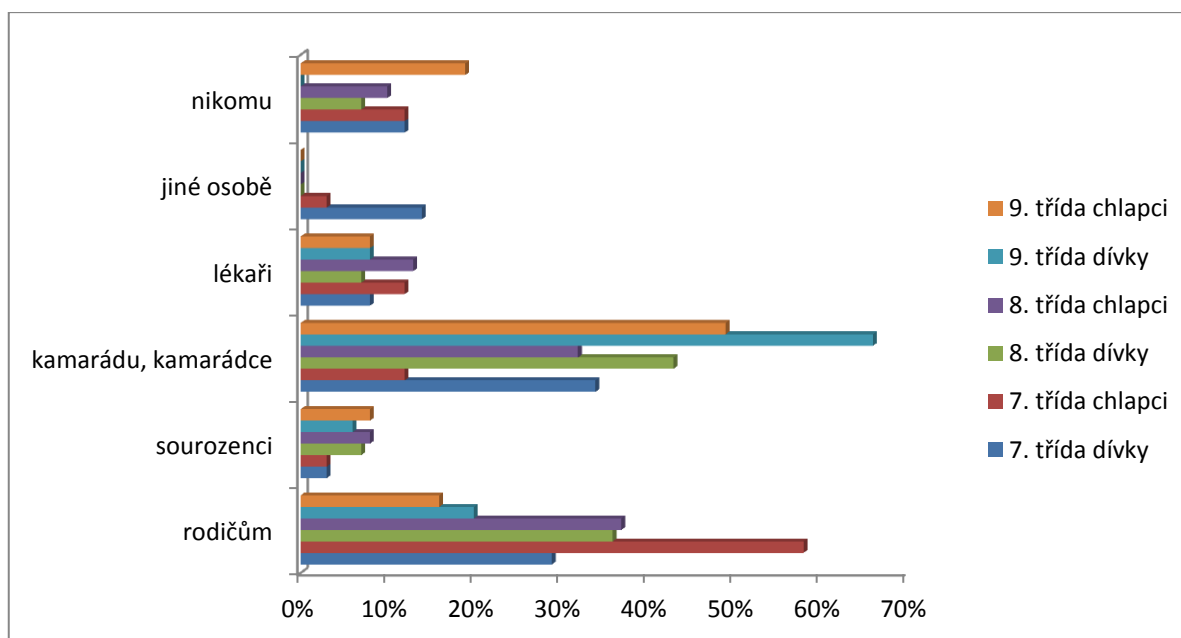
Graf 6. Četnost odpovědí na úkol č. 8 – informace o sexu, sexualitě získáváš

U tohoto úkolu měli respondenti možnost označit více, než jednu odpověď. Původně toto nebylo záměrem, ale po diskuzi s respondenty, kteří se ohrazovali, že se nedá jednoznačně říct, kde získávají informace nejčastěji, jim bylo umožněno svobodné vyjádření. Záměrně jsem ke zpracování této dotazníkové otázky zvolila vodorovné grafické řešení, ze kterého je nejlépe patrné, že nejčastěji se respondenti o sexu informují prostřednictvím svých přátel (116 ze 162) a prostřednictvím médií, jako jsou TV, rozhlas a internet (104 ze 162). Škola jako zdroj informací skončila na třetím místě (75 ze 162), následují časopisy (62 ze 162) a až po té rodiče (37 ze 162).

6. Úkol č. 9 – Komu by ses svěřil/a s případným sexuálním problémem?

Tab. 8. Četnost odpovědí na úkol č. 9 – komu by ses svěřil/a s případným sexuálním problémem?

	7. třída		8. třída		9. třída	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
rodičům	10	19	10	14	7	8
sourozenci	1	1	2	3	2	4
kamarádu, kamarádce	12	4	12	12	23	24
lékaři	3	4	2	5	3	4
jiné osobě	5	1	0	0	0	0
nikomu	4	4	2	4	0	9
celkem	35	33	28	38	35	49

Graf 7. Četnost odpovědí na úkol č. 9 – komu by ses svěřil/a s případným sexuálním problémem?

I zde jsem záměrně zvolila vodorovné grafické zpracování, kde lze pouhým pohledem zjistit, že většina respondentů (87 z n 162) nejvíce věří přátelům a až po té rodičům. Zajímavé je, že rodičům by se svěřilo 58% chlapců sedmých tříd, naopak 66% dívek devátých tříd by svůj problém konzultovalo nejdříve s kamarádkou. Velmi zarážející jsou zde odpovědi „nikomu“, i když tak odpovídalo pouze 7% z celkového počtu respondentů.

28 % všech dívek by se svěřilo rodičům, 48 % kamarádu, kamarádce, 8 % lékaři. Z chlapců 37 % by se svěřilo rodičům, 31 % kamarádce, kamarádu a 11 % lékaři.

7. Úkol č. 10 – Víš, co je to masturbace?

Tab. 9. Četnost odpovědí na úkol č. 10 – víš, co je masturbace?

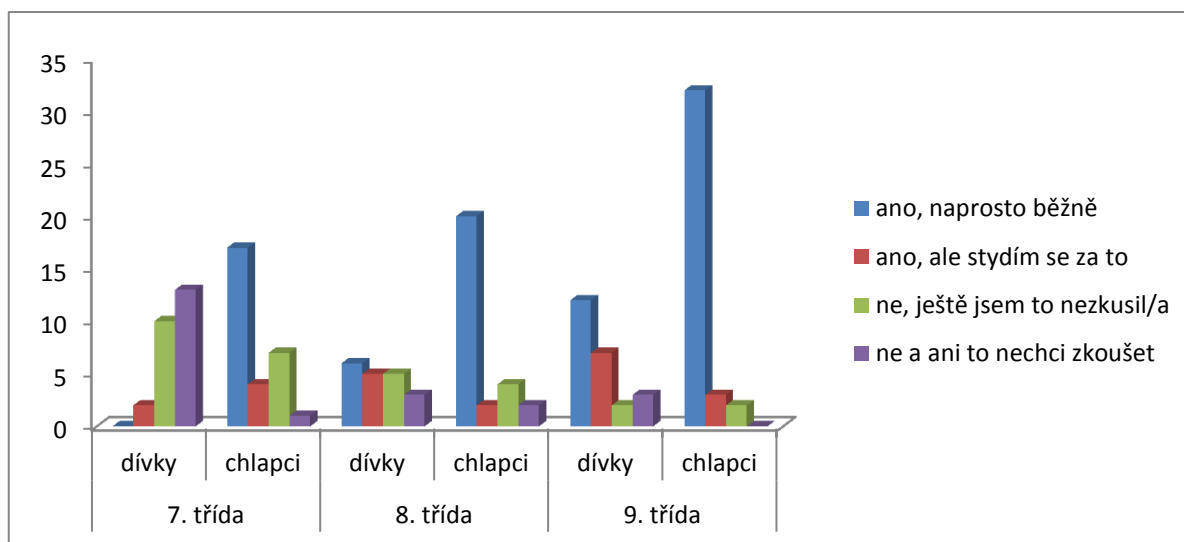
	7. třída		8. třída		9. třída	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
ano	23	29	19	27	24	37
ne	2	0	0	1	0	0
celkem	25	29	19	28	24	37

Kladné odpovědi respondentů zde byly očekávané, tato otázka sloužila jako tzv. předkolo před dalšími, více intimními úkoly.

8. Úkol č. 11 – Provozuješ masturbaci?

Tab. 10. Četnost odpovědí na úkol č. 11 – provozuješ masturbaci?

	7. třída		8. třída		9. třída	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
ano, naprosto běžně	0	17	6	20	12	32
ano, ale stydím se za to	2	4	5	2	7	3
ne, ještě jsem to nezkusil/a	10	7	5	4	2	2
ne a ani to nechci zkusit	13	1	3	2	3	0
celkem	25	29	19	28	24	37

Graf 8. Četnost odpovědí na úkol č. 11 – provozuješ masturbaci?

Na této otázce se chlapci shodují v kladné odpovědi, pouze tři odpověděli záporně, naopak dívky většinou odpovídaly záporně a to tak, že 30 dívek z celkového počtu 68 uvedlo, že to ještě nezkusily a 22 dívek to ani zkusit nechce.

9. Úkol č. 12 – Máš již erotické zkušenosti?

Tab. 11. Četnost odpovědí na úkol č. 12 – máš již erotické zkušenosti?

	7. třída		8. třída		9. třída	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
ano	0%	0%	0%	3%	17%	32%
ne	100%	100%	100%	97%	83%	68%

68% dívek sedmých tříd ještě erotické zkušenosti nemá, naopak 63% chlapců sedmých tříd erotické zkušenosti již má. Odpovědi respondentů osmých a devátých tříd jsou velmi vyrovnané, 63% dívek a 60% chlapců osmých tříd již erotické zkušenosti má a 88% dívek a 89 % chlapců devátých tříd také.

10. Úkol č. 13 – Měl/a jsi již pohlavní styk?

Tab. 12. Četnost odpovědí na úkol č. 13 – měl/a jsi již pohlavní styk?

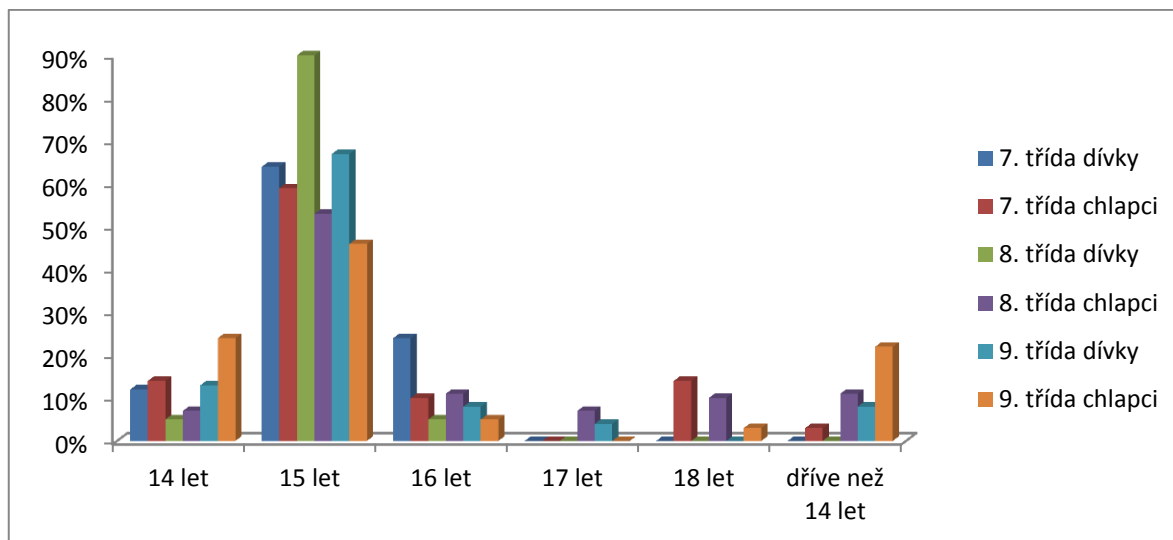
	7. třída		8. třída		9. třída	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
ano	0	0	0	1	4	12
ne	25	29	19	27	20	25
celkem	25	29	19	28	24	37

Na tuto otázku respondenti většinou odpovídali záporně, pouze jeden chlapec osmé třídy, čtyři dívky a dvanáct chlapců deváté třídy odpovědělo kladně.

11. Úkol č. 14 – Od kolika let si myslíš, že by měl být povolen pohlavní styk?

Tab. 13. Četnost odpovědí na úkol č. 14 – od kolika let by měl být povolen pohlavní styk?

	7. třída		8. třída		9. třída	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
14 let	3	4	1	2	3	9
15 let	16	17	17	15	16	17
16 let	6	3	1	3	2	2
17 let	0	0	0	2	1	0
18 let	0	4	0	3	0	1
dříve než 14 let	0	1	0	3	2	8
celkem	25	29	19	28	24	37

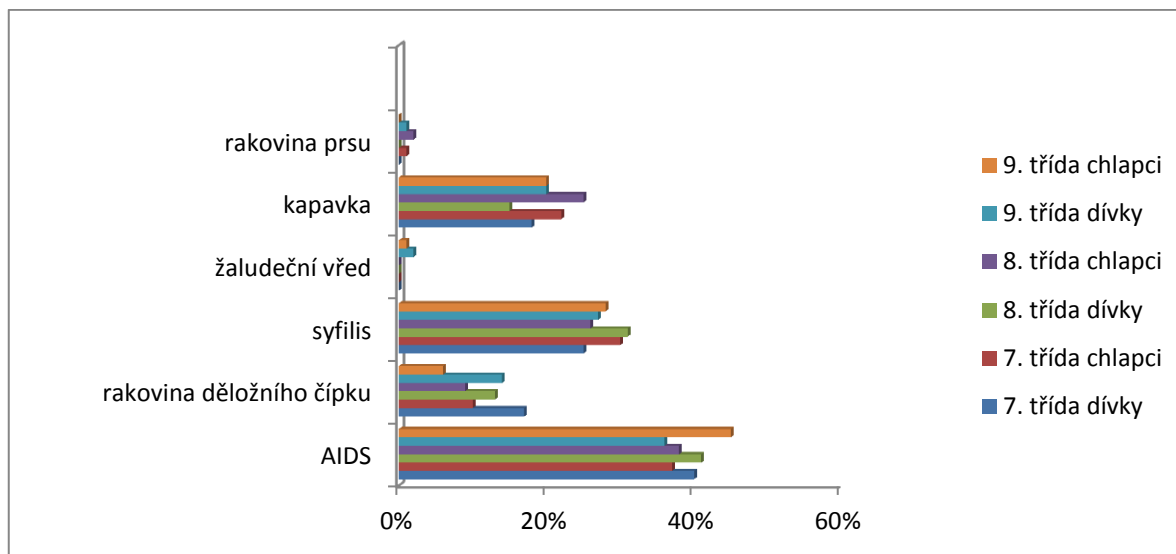
Graf 9. Četnost odpovědí na úkol č. 14 – od kolika let by měl být povolen pohlavní styk?

Většina respondentů volila odpověď – od 15 let. Zajímavé je, že 46 % chlapců z deváté třídy volilo odpovědi – od 14 let nebo dříve než 14 let.

12. Úkol č. 15 – Které onemocnění patří mezi sexuálně přenosné?

Tab. 14. Četnost odpovědí na úkol č. 15 – které onemocnění patří mezi sexuálně přenosné?

	7. třída		8. třída		9. třída	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
AIDS	23	25	19	27	24	36
rakovina děložního čípku	10	7	6	6	9	5
syfilis	14	21	14	18	18	22
žaludeční vřed	0	0	0	0	2	1
kapavka	10	15	7	16	13	16
rakovina prsu	0	1	0	1	1	0
celkem	57	69	46	68	67	80

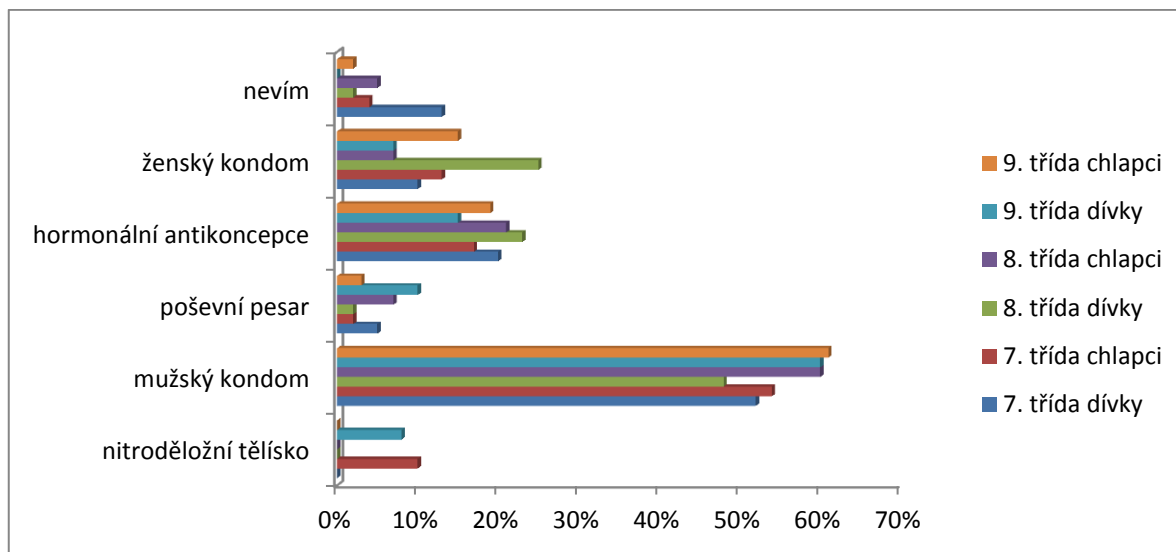
Graf 10. Četnost odpovědí na úkol č. 15 – které onemocnění patří mezi sexuálně přenosné?

Respondenti měli za úkol označit všechna onemocnění, o kterých si myslí, že patří mezi sexuálně přenosné. Je alarmující, že ani jeden respondent neznal správnou odpověď, tedy nezaškrtl všechna sexuálně přenosná onemocnění. 40 % všech respondentů (resp. 40,5 % z devátých tříd, 39 % z osmých a sedmých tříd) správně uvedlo AIDS, 28 % všech respondentů (resp. 27,5 % z devátých tříd, 28 % z osmých a sedmých tříd) uvedlo správně syfilis a pouze 20 % všech respondentů (resp. 20% z devátých tříd, 20 % z osmých a sedmých tříd) uvedlo správně kapavku. Povědomí o sexuálně přenosné nemoci – rakovina děložního čípku má pouze 12 % všech respondentů (resp. 10 % z devátých tříd, 12,5 % z osmých a sedmých tříd).

13. Úkol č. 16 – Která uvedená antikoncepční metoda chrání před sexuálně přenosnými chorobami?

Tab. 15. Četnost odpovědí na úkol č. 16 – která antikoncepční metoda chrání před sexuálně přenosnými chorobami?

	7. třída		8. třída		9. třída	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
nitroděložní tělísko	0	5	0	0	3	0
mužský kondom	20	26	19	26	24	36
poševní pesar	2	1	1	3	4	2
hormonální antikoncepce	8	8	9	9	6	11
ženský kondom	4	6	10	3	3	9
nevím	5	2	1	2	0	1
celkem	39	48	40	43	40	59

Graf 11. Četnost odpovědí na úkol č. 16 – která antikoncepční metoda chrání před sexuálně přenosnými chorobami?

Úkolem respondentů bylo označit všechny správné odpovědi. Je překvapující, že ani zde se nenašel jediný, který by znal vyčerpávající odpověď. 56 % z celkového počtu respondentů (resp. 60,5 % z devátých tříd, 53,5 % z osmých a sedmých tříd) správně odpovědělo, že mužský kondom, pouhých 13 % všech respondentů (resp. 11% z devátých tříd, 13, 75 % z osmých a sedmých tříd) správně uvedlo ženský kondom. Neuvěřitelných 19 % všech respondentů (resp. 17 % z devátých tříd, 20,25 % z osmých a sedmých tříd) se domnívá, že hormonální antikoncepce.

14. Úkol č. 17 – V kolika letech jsi se poprvé informoval/a o antikoncepci?

Tab. 16. Četnost odpovědí na úkol č. 17 – v kolika letech jsi se informoval/a o antikoncepci?

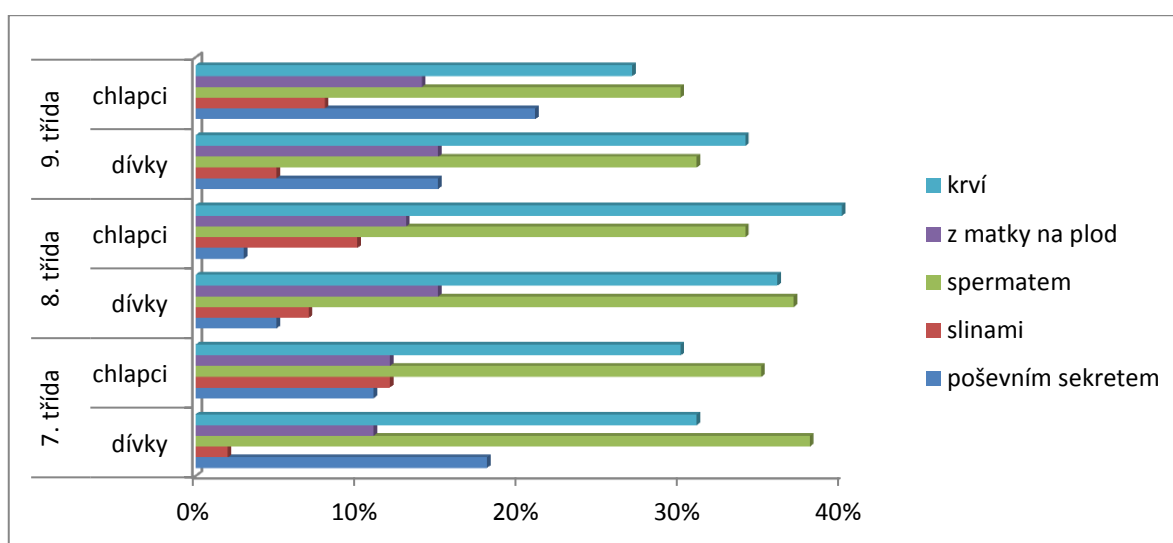
	7. třída		8. třída		9. třída	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
10 – 12 let	72%	66%	59%	36%	54%	46%
13 – 15 let	8%	10%	41%	36%	46%	41%
dříve	0%	10%	0%	14%	0%	8%
ještě jsem se neinformoval/a	20%	14%	0%	14%	0%	5%

Velmi pozitivním zjištěním je, že převážná většina respondentů se zajímá o antikoncepční metody, nejčastěji je uvedena věková hranice 10 – 12 let, 55 % všech respondentů.

15. Úkol č. 18 – Jakou formou se přenáší HIV/AIDS?

Tab. 17. Četnost odpovědí na úkol č. 18 – jakou formou se přenáší HIV/AIDS?

	7. třída		8. třída		9. třída	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
poševním sekretem	10	8	2	2	9	18
slinami	1	9	3	6	3	7
spermatem	21	26	15	20	19	26
z matky na plod	6	9	6	8	9	12
krví	17	22	15	24	21	23
celkem	55	74	41	60	61	86

Graf 12. Četnost odpovědí na úkol č. 18 – jakou formou se přenáší HIV/AIDS?

I zde bylo úkolem respondentů uvést všechny správné odpovědi. Pouhých 34 % všech respondentů (resp. 30,5 % z devátých tříd, 36 % z osmých a sedmých tříd) správně uvedlo – „spermatem“, 33 % všech respondentů (resp. 30,5 % z devátých tříd, 34,25 % z osmých a sedmých tříd) správně uvedlo – „krví“, 13 % všech respondentů (resp. 14,5 z deváté třídy, 12,75 z osmých a sedmých tříd) správně uvedlo – „z matky na plod“, 12 % všech respondentů (resp. 18 % z devátých tříd, 9,25 % z osmých a sedmých tříd) správně uvedlo – „poševním sekretem.“

16. Úkol č. 19 – Myslíš si, že sexuální výchova ve škole je:

Tab. 18. Četnost odpovědí na úkol č. 19 – sexuální výchova ve škole

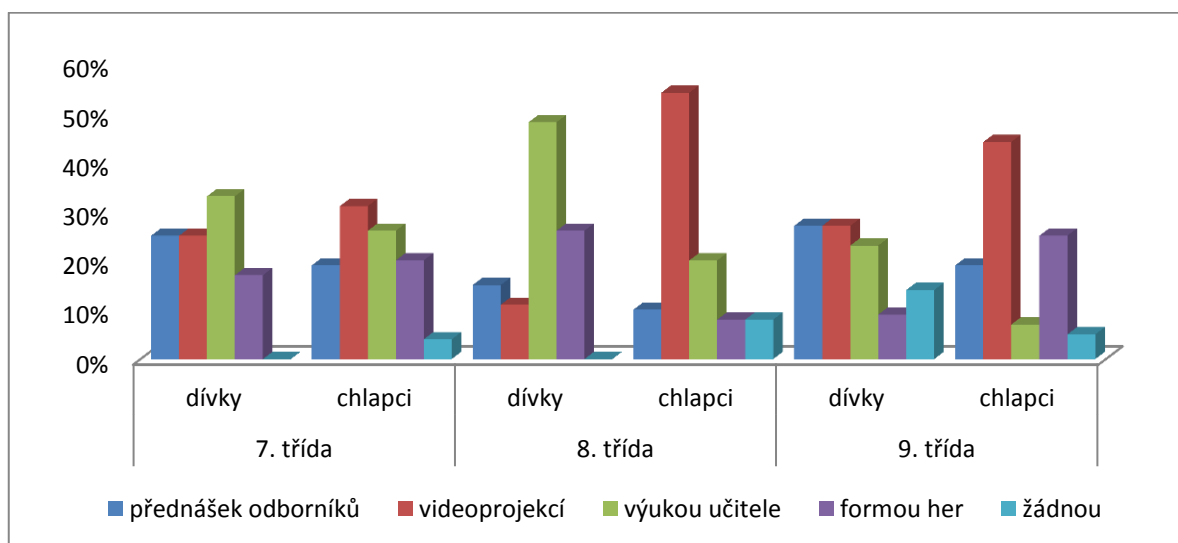
	7. třída		8. třída		9. třída	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
nadprůměrná	0%	6%	5%	3%	4%	0%
průměrná	24%	21%	32%	29%	29%	19%
dostačující	48%	28%	42%	50%	33%	35%
nedostačující	28%	45%	21%	18%	34%	46%

3 % všech respondentů se domnívá, že výuka sexuální výchovy ve škole je nadprůměrná, necelých 27 % se přiklání k odpovědi průměrná, 39 % hodnotí výuku jako dostačující a 32 % jako nedostačující, přičemž nejvíce kritičtí k výuce sexuální výchovy jsou chlapci z devátých a sedmých tříd.

17. Úkol č. 20 – Výuku sexuální výchovy ve škole bys chtěl/a mít formou:

Tab. 19. Četnost odpovědí na úkol č. 20 – forma výuky sexuální výchovy

	7. třída		8. třída		9. třída	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci
přednášek odborníků	10	9	4	4	12	13
videoprojekcí	10	14	3	21	12	30
výukou učitele	13	12	13	8	10	5
formou her	7	9	7	3	4	17
žádnou	0	2	0	3	6	3
celkem	40	46	27	39	44	68

Graf 13. Četnost odpovědí na úkol č. 20 – forma výuky sexuální výchovy

Zde měli respondenti možnost uvést více než jednu formu výuky. 32 % respondentů jako nejvhodnější formu zvolilo videoprojekci, 26 % výuku učitele, 19 % přednášky odborníků a 18 % respondentů se zdá jako nejvhodnější výuka formou her. Přičemž je zajímavé, že videoprojekci by si nejvíce přáli chlapci, hlavně pak osmých a devátých tříd, dívky by spíše upřednostnily výuku učitele.

5.7 Analýza a interpretace výsledků výzkumu (Shrnutí výsledků výzkumu)

Zjištěné poznatky byly zpracovány do tabulek a grafů v absolutní a relativní četnosti. U všech položek (úkolů) je souhrnný popis.

Zhodnocení stanovených výzkumných otázek

Otázka č. 1: Bude větší informovanost žáků 9. tříd o sexuálně přenosných nemocech než u žáků 7. a 8. tříd?

Tato problematika byla u respondentů zkoumána pomocí těchto tří úkolů:

- Které onemocnění patří mezi sexuálně přenosné?

40,5 % respondentů z devátých tříd, 39 % z osmých a sedmých tříd správně uvedlo AIDS, 27,5 % respondentů z devátých tříd, 28 % z osmých a sedmých tříd uvedlo správně syfilis, 20 % respondentů z devátých tříd, 20 % z osmých a sedmých tříd uvedlo správně kapavku, 10 % respondentů z devátých tříd, 12,5 % z osmých a sedmých tříd uvedlo správně rakovinu děložního čípku.

Z výzkumného šetření vyplývá, že vědomosti o tom, která z uvedených onemocnění jsou sexuálně přenosná, jsou u respondentů devátých tříd (24,5 %) na srovnatelné úrovni s respondenty osmých a sedmých tříd (24,8 %).

- Která uvedená antikoncepční metoda chrání před sexuálně přenosnými chorobami?

60,5 % respondentů z devátých tříd, 53,5 % z osmých a sedmých tříd správně uvedlo mužský kondom, 11% respondentů z devátých tříd, 13, 75 % z osmých a sedmých tříd správně uvedlo ženský kondom.

Výzkum prokázal, že respondenti z devátých tříd mají nepatrně větší (o 2,1 %) přehled o antikoncepčních metodách, chránících před sexuálně přenosnými chorobami, než respondenti z osmých a sedmých tříd.

- Jakou formou se přenáší HIV/AIDS?

30,5 % respondentů z devátých tříd, 36 % z osmých a sedmých tříd správně uvedlo spermatem, 30,5 % respondentů z devátých tříd, 34,25 % z osmých a sedmých tříd správně uvedlo krví, 14,5 respondentů z deváté třídy, 12,75 z osmých a sedmých tříd správně uvedlo z matky na plod, 18 % respondentů z devátých tříd, 9,25 % z osmých a sedmých tříd správně uvedlo poševním sekretem.

Výzkumné šetření ukázalo, že i v tomto úkolu uspěli respondenti z devátých tříd (23,4 %) srovnatelně s respondenty z tříd osmých a sedmých (23 %).

Závěrem lze konstatovat: je smutné, že úroveň znalostí respondentů z devátých tříd o sexuálně přenosných onemocnění je stejná jako u respondentů z osmých a sedmých tříd. Lze předpokládat, že u respondentů z 9. tříd brzy nastane sexuální aktivita (u některých již nastala), ale jejich znalosti a vědomosti o této problematice jsou nedostatečné a alarmující z hlediska jejich bezpečného budoucího sexuálního života.

Otázka č. 2: Budou pro žáky 7., 8., a 9. tříd nejčastějším zdrojem informací o sexu a sexualitě mediální prostředky?

116 respondentů z celkového počtu 162 se nejčastěji o sexu informuje prostřednictvím svých přátel, 104 z celkového počtu 162 prostřednictvím médií (TV, rozhlas a internet), 75 z celkového počtu 162 prostřednictvím školy, 62 z celkového počtu 162 prostřednictvím časopisů, 37 z celkového počtu 162 prostřednictvím rodičů.

Výzkum prokázal, že respondenti nejčastěji získávají informace o sexu, sexualitě prostřednictvím svých přátel.

Je logické, že se dospívající mládež snaží získat informace o sexu a sexuálním životě od svých vrstevníků, se kterými se méně stydí hovořit o tomto choulostivém tématu. Protože většina z nich uvedla kamarádku nebo kamaráda, je zřejmé, že si navzájem nejvíce důvěřují a sdělují si své sexuální zkušenosti. Značná část respondentů uvedla získávání informací prostřednictvím mediálních prostředků, zejména fenoménu dnešní doby – internetu. Otázkou ale je, zda informace získané prostřednictvím vrstevníků a internetu jsou relevantní, domnívám se, že by měly být vhodně doplňovány a kompenzovány rodinou i školou, což zřejmě stále ještě dost dobře nefunguje. Zejména sexuální výchova v rodině v současné době ještě stále zaostává. Problémem dnešní doby je, že děti velice brzy ví, jak probíhá samotný pohlavní styk a co to vlastně znamená. Ale podstatné je, že jim k tomu chybí další informace, jako např. že je sex součástí celé řady pojmů, jako je láska, vztah, důvěra, ochrana, zneužití, nemoci apod. A toto je přece úkolem rodičů, aby své děti nenechali v nevědomosti o něčem takovém, jako je láska, důvěra, na druhou stranu, aby je ochránili před negativními jevy této problematiky, jako je zneužívání, nemoci apod.

Otázka č. 3: Budou dívky rodiči častěji informovány o problematice dospívání než chlapci?

55 % dívek bylo poučeno úplně, 39 % dívek bylo poučeno částečně, 43 % chlapců bylo poučeno cele, 24 % chlapců bylo poučeno částečně.

Z výzkumného šetření vyplývá, že dívky jsou svými rodiči častěji informovány o problematice dospívání než chlapci.

Pozitivním zjištěním je, že rodiče neberou období dospívání svých dcer na lehkou váhu a snaží se je informovat o problémech této životní etapy. Negativním zjištěním ale je, že chlapce většinou rodiče nechají, aby si se svým dospíváním poradili sami.

Otázka č. 4: Svěří se dívky i chlapci s případným sexuálním problémem nejčastěji rodičům?

28 % dívek by se svěřilo rodičům, 48 % kamarádu, kamarádce, 8 % lékaři, 37 % chlapců by se svěřilo rodičům, 31 % kamarádce, kamarádu a 11 % lékaři.

Z výzkumného šetření je zřejmé, že ani dívky, ani chlapci by se s případným sexuálním problémem nejčastěji rodičům nesvěřili.

Je politováníhodné, že se převažující část dospívající mládeže bojí svěřit se svým případným sexuálním problémem rodičům, ale hledá řešení a odpovědi spíše u svých, jak z výzkumu vyplynulo, nedostatečně poučených vrstevníků. V tomto spatřuji selhání rodičů v sexuální výchově svých dětí.

Shrnutí

Cílem praktické části této bakalářské práce bylo zjistit a zhodnotit rozsah informovanosti dětí staršího školního věku k tématům sexuality, sexuální výchovy a k problematice sexuálně přenosných onemocnění.

K dosažení tohoto cíle byly stanoveny výzkumné otázky.

Jako první byla zjišťována skutečnost, zda informovanost žáků 9. tříd o sexuálně přenosných nemocech bude vyšší než u žáků 7. a 8. tříd. Z výzkumného šetření lze konstatovat, že úroveň znalostí respondentů z devátých tříd o sexuálně přenosných onemocnění je stejná jako u respondentů z osmých a sedmých tříd. Lze předpokládat, že u respondentů z 9. tříd brzy nastane sexuální aktivita (u některých již nastala), ale jejich znalosti a vědomosti o této problematice jsou nedostatečné a alarmující z hlediska jejich bezpečného budoucího sexuálního života.

Dále byl ověřován předpoklad, že pro žáky 7., 8., a 9. tříd budou nejčastějším zdrojem informací o sexu a sexualitě mediální prostředky.

Výzkum tento předpoklad nepotvrdil, protože respondenti nejčastěji uváděli získávání informací o sexu, sexualitě prostřednictvím svých přátel. Jako druhý nejčastěji uváděný zdroj informací byly právě mediální prostředky.

Třetí otázkou bylo, zda budou dívky rodiči častěji informovány o problematice dospívání než chlapci. Z výzkumného šetření vyplynulo, že dívky jsou svými rodiči opravdu častěji informovány o problematice dospívání než chlapci. Dále se však také ukázalo, že chlapce většinou rodiče nechají, aby si se svým dospíváním poradili sami.

Poslední zjišťovanou skutečností bylo, zda se dívky i chlapci svěří s případným sexuálním problémem nejčastěji rodičům. Tento předpoklad se nepotvrdil, respondenti nejčastěji uváděli kamaráda, kamarádku.

Výzkumným šetřením bylo zjištěno, že se žáci devátých, osmých i sedmých tříd základních škol o problematiku sexuality a sexuálního života velmi zajímají, převážná část již prožívá prvotní erotické zkušenosti, někteří starší již sexuálním životem žijí. Ale míra jejich informovanosti v oblasti sexuálního života, zejména v rizicích pohlavně přenosných nemocí a jejich prevenci, je na průměrné až podprůměrné úrovni. Domnívám se, že je to zapříčiněno právě tím, že dívky i chlapci získávají informace o sexuální problematice nejčastěji od svých vrstevníků a prostřednictvím internetu. Zajímají se např. o informace o sexuálních technikách nebo dostupnosti pornografie, ale už nejsou schopni o sexualitě uvažovat v širších psychologických, sociálních a etických souvislostech. Chybí jim poučení od rodičů, vysvětlení těch nejbližších, co je to zamilovanost, láska, partnerský vztah, ale také, že sex je nejenom ukojení touhy a žádostivosti tělesné, že by zde mělo být i duševní pouto a že sex by měl být právě tím vyvrcholením něčeho krásného, ale také zodpovědného.

V převážné většině respondenti projevili velmi slabé vědomosti o pohlavně přenosných onemocněních a jak se před nimi chránit. Pravdou také je, že ani v tak nebezpečném onemocnění jako je HIV/AIDS, které je velmi diskutované doslova na všech „frontách“, nemají dospívající vůbec jasno. Sice správně uváděli, že se před nákazou touto nemocí lze chránit mužským kondomem, ale nemalá část z nich se domnívá, že je ochrání i hormonální antikoncepce. Také převážně ví, že se tato nebezpečná nemoc šíří spermatem a krví, ale už méně, dá se říct, že téměř vůbec neví, že se dá přenést poševním sekretem a také z matky na plod. A zde spatřuji z velké části i selhávání edukačního poslání školských zařízení a to především v oblasti odborného vysvětlení zdravotních rizik, vyplývajících z předčasného a nezodpovědného sexuálního života.

5.8 Doporučení (návrhy na opatření)

Rodina

Výsledky výzkumu prokázaly, že praktický přístup rodičů k dětem v oblasti sexuální výchovy velmi zaostává za kvalitně zpracovanými odbornými návody, o kterých se zmiňuji v teoretické části mé práce.

Rodiče se musí dokázat oprostit od některých tabu, která v komunikaci s dětmi o sexu a sexualitě obecně panují. Je třeba, aby si uvědomili, že plně harmonický rozvoj jejich dětí je pro ně primární záležitostí a falešný stud v této oblasti výchovy ničemu nepomůže, ba právě naopak. Vždyť nezvládnutý první intimní styk může u adolescentů, především však u dívek, zanechat v citové oblasti velká traumata, která pak mohou dlouhodobě bránit v navázání kvalitního partnerského vztahu založeného na vzájemné důvěře a porozumění. Proto tato duševní oblast sexuální výchovy musí být primární záležitostí a odpovědností rodiny, tuto oblast nemůže a jsem přesvědčena, že ani nesmí suplovat škola. Ta má zodpovědnost za odbornou část sexuální výchovy, především z hlediska zdravotních rizik, jak o tom píši v následující části.

Z výše uvedeného vyplývá doporučení pro rodiče:

1. Komunikovat s dětmi pravdivě, s úctou a hlavně včas. Nečekat, až se dítě zeptá, ale snažit se sám vycítit, kdy je ta správná chvíle.
2. Vysvětlovat problematiku sexuality a sexuálního života dítěti průběžně, úměrně k věku a formou dialogu, dát mu prostor na jeho otázky i názory.
3. Hovořit s dětmi o této problematice citlivě a pozitivně, nestrašit, nezesměšňovat je.
4. Stanovit doma jasná pravidla používání televize a internetu, vysvětlit dětem, proč jsou některé pořady a některé webové stránky pro ně nevhodné.
5. Především je třeba být dětem dobrým vzorem a oporou, aby měli ke svým rodičům důvěru a úctu, to platí i naopak.

Škola

Vzhledem k získaným poznatkům, vyplývajícím z výzkumu, že výuka sexuální výchovy ve škole je na nízké úrovni, uvádím doporučení, která by mohla vést k jejímu zlepšení:

1. Poučit a řádně vysvětlit žákům problematiku a prevenci sexuálně přenosných onemocnění, nejlépe již v šesté třídě.
2. Poučit a řádně vysvětlit žákům metody antikoncepce a před čím je ta která chrání také nejlépe již v šesté třídě.
3. Pedagog sexuální výchovy musí být v této oblasti odborně erudovaný, edukace musí být pravdivá a pro žáky srozumitelná.

4. Do edukační činnosti zapojit i další odborníky (např. psychology, sexuology, lékaře apod.) k širší osvětě v sexuální problematice. Pořádat s těmito odbornými pracovníky besedy, ve kterých by žákům přiblížili danou problematiku i příklady z praxe. Domnívám se totiž, že sexuální osvěta touto formou bude pro žáky zajímavější, pravdivější, snad i důvěryhodnější a tím si z ní odnesou více poznatků.
5. Neméně důležitá je spolupráce školy s rodiči, resp. pedagoga sexuální výchovy s rodiči.

ZÁVĚR

Bakalářská práce „Problémy sexuální výchovy dětí a mládeže“ je zaměřena na zjištění a zhodnocení rozsahu informovanosti žáků sedmých, osmých a devátých tříd základních škol k tématům sexuality, sexuální výchovy a k problematice sexuálně přenosných onemocnění. Práce se skládá z části teoretické a z části praktické.

Teoretická část je rozdělena do čtyř kapitol, které se zabývají historií sexuální výchovy, vysvětlením základních pojmů sexuální výchovy, jako jsou sexuální výchova obecně, lidská sexualita, sexuální deviace, zneužívání dětí, reprodukční a sexuální zdraví. V další části je nastíněna sexuální výchova v rodině a sexuální výchova ve škole.

V praktické části jsem se zabývala výzkumným šetřením, které mělo kvantitativní charakter s cílem získat objektivní výsledek. Výzkum se orientoval na reduktivní zkoumání reprezentativního souboru dospívající mládeže, kterým zde byli žáci 7., 8. a 9. tříd ve dvou základních školách. Vycházel ze stanovených výzkumných otázek, které plánovaně ověřoval, popíral a hodnotil. Zvolenou výzkumnou metodou bylo dotazování, výzkumnou technikou byl dotazník vlastní konstrukce zadaný výše uvedeným žákům. Dotazník se skládal ze série uzavřených otázek, jejichž cílem bylo získat názory a fakta od vybraných respondentů.

Cílem praktické části této bakalářské práce bylo zjistit a zhodnotit rozsah informovanosti dětí staršího školního věku k tématům sexuality, sexuální výchovy a k problematice sexuálně přenosných onemocnění.

Výzkumným šetřením jsem dospěla k závěru, že se dospívající mládež o problematiku sexuality a sexuálního života velmi zajímá. Problémem ale je, že informace získává především od přátel a z médií, rodina i škola zde svou funkci plní velmi rozpačitě. Proto není překvapením, že respondenti, kteří se výzkumu zúčastnili, mají průměrné až nedostatečné znalosti o této problematice, především pak o sexuálně přenosných onemocněních a o tom, jak se před nimi chránit.

Získala jsem poznatky, že praktický přístup rodičů k dětem v oblasti sexuální výchovy velmi zaostává za kvalitně zpracovanými odbornými návody, o kterých se zmiňuji v teoretické části mé práce a že výuka sexuální výchovy ve škole je na nízké úrovni,

proto v závěru své práce uvádím doporučení pro rodiče i pro školu, která by mohla vést k jejímu zlepšení.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ALAN, J. *Etapy života očima sociologie*. Praha: Panorama, 1989.
- Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Ekumenický překlad. Biblické dílo ekumenické rady církvi v ČSR: Praha 1979. 1 Kor. 13, 4 – 7, s. 911.
- BRTNÍKOVÁ, M. (1990). *Děti, sex a rodiče*. Hradec Králové: Sinava.
- BURDOVÁ, I. *Jak s dětmi mluvit o sexu, manželství a rodičovství*. Brno: Kartuziánské vydavatelství, 2011, 141 s. ISBN 978-80-86953-83-0
- CACH, J., DVOŘÁK, K. *G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku*. Praha: SPN, 1970.
- CAPPONI, V., HAJNOVÁ, R., NOVÁK, T. *Sexuologický slovník*. 1. vyd. Praha: Grada, 1994, 149 s. ISBN 80-7169-115-1
- DONÁT, J., DONÁTOVÁ, N. *Důvěrně a otevřeně o sexualitě*. Praha: Fortuna, 1996, 2007. ISBN 978-80-7168-990-4
- DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999. 279 s. ISBN 80-7169-254-9
- DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1995, 245 s. ISBN 80-7169-192-5
- FOREL, A. *Pohlavní otázka*. Praha: Sfinx, 1923.
- GRECMANOVÁ, H. *Některé vlivy školního klimatu*. In: Učitelské listy, č. 7, 1997.
- HARTL, P., *Psychologický slovník*. Praha: Budka, 1993.
- HAVLÍNOVÁ, M. *Jak vypadá naše dnešní škola: jako dříve nebo se mění?* In: Pedagogika, Roč. XLIII. 1993, č. 2, s. 137 – 148.
- HOLOUŠOVÁ, D. *Složky výchovy*. In: GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E. *Obecná pedagogika I*. Olomouc: Hanex, 1998.
- CHALKE, S. *Umíte se bavit se svým dítětem o sexu*. Praha: Albatros, 2002. ISBN 80-00-01071-2
- KOZELSKÁ, Z. *Rodinná výchova*. In: *Pedagogika I*. Ostrava: OU, 1993.
- KRACÍK, J. *Sexuální výchova postižené mládeže*. Praha: UK, 1992.
- KREJČÍ, V. *Obecné základy pedagogiky*. Ostrava: PdF, 1991.
- KOLÁŘ, Z., KOŤA, J. *Základy obecné pedagogiky*. Praha: SPN, 1998.
- MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál, 1998.

- MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicenum, 1974.
- MACHOVÁ, J., KUBÁTOVÁ, D. *Výchova ke zdraví*. Praha: GRADA, 2009. ISBN 978-80-247-2715-8
- MALÁ ČESKOSLOVENSKÁ ENCYKLOPEDIIE. Praha: SPN, 1953.
- MARHOUNOVÁ, J. *Dospívání*. Praha: Empatie, 1996, 1. vyd. ISBN 80-901618-7-1
- NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999.
- NÁPRSTEK, F. *Chceme socialistické školství v Československé republice!* Praha, 1920.
- In: SOMR, M. *Antologie k dějinám školství a pedagogiky*. Praha: MŠ ČSR, 1987. II. díl.
- PETRUSEK, M. *Velký sociologický slovník*. Praha 1996, II. 940.
- PONDĚLÍČKOVÁ – MAŠLOVÁ, J. *Nezralá sexualita*. Praha: Avicenum, 1990.
- PRÚCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995, 1998, 2001.
- PŘÍHODA, V. *Ontogeneze lidské psychiky I. - III. díl*. Praha: SPN, 1963 – 1977.
- PŠENIČKA, O. *Sexuální výchova v rodině*. Pardubice: Hnutí rodina, 1994. 310 s. ISBN 80-901524-1-4
- Sdružení LINKA BEZPEČÍ: *Děti a jejich problémy*. Sdružení Linka Bezpečí. Praha 2005.
- Sexuální výchova, Příručka pro učitele. Praha: Mamte. ISBN:978-80-87000-29-8
- SIELERT, U. A KOL. *Sexuální výchova*. Praha: Trizonia, 1994.
- SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. Praha: SPN, 1985.
- SMOLÍKOVÁ, K. – HAJNOVÁ, R.: *Než se dítě zeptá ... Program sexuální výchovy dětí předškolního věku*. Praha, Portál 1997.
- SOKAČOVÁ, L. *Reprodukční práva žen a mužů*. Praha: Gender studies, 2006. ISBN 80-86520-16-1
- SPIPKOVÁ, V. *Jakou školu potřebujeme?* Praha: Strom, 1997.
- ŠILEROVÁ, L. (2003). *Sexuální výchova. Jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě*. Praha: Grada.
- ŠTECH, K. *O pohlavní výchově*. Praha: Voleský, 1920.
- ŠULOVÁ, L. *Přijetí nové koncepce výchovy k manželství a rodičovství na školách různého typu*. In: DUNOVSKÝ, J., TROJAN, O., WEIS, P. *Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí*. Praha: Jan, 1997. s. 37 – 40.

TÄUBNER, V., JANIŠ, K. *Na pomoc studentům a učitelům v sexuální výchově*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998.

TÄUBNER, V. *Metodika sexuální výchovy*. Praha: SZU, 1996, (Fortuna, 1997).

TROJAN, O. *O čápech, vránách a dětech. Výuková pomůcka pro studenty středních a vyšších zdravotnických škol*. Praha: Grada, 2005.

UZEL, R. *Sexuální výchova u nás a v Evropě*. In: 4. kongres k sexuální výchově. Praha: SPRSV, 1996. s. 62 – 64.

VANÍČKOVÁ, E., PROVAZNÍK, K., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., SPILKOVÁ, J. *Sexuální násilí na dětech*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 120 s. ISBN 80-7178-286-6

WYNNYCZUK, V. *Sociální a demografické aspekty sexuální výchovy a cesta k jejímu zefektivnění*. Praha, Psychologický ústav ČSAV 1989. (Report oof Sex Education Discussion Topic held at the IPPF Europe Regional Council Meeting 2. – 5. Junu 1988 Greece, IPPF Regional Information Bulletin vil 17 No. 2/1988).

ZÁHOŘ, Z. *Plán pohlavní převýchovy národa*. Praha: Kočí, 1924.

INTERNETOVÉ ZDROJE

JANDOUREK, J., SODOMKOVÁ, M. *Nápad na sexuální osvětu není nic nového. Je starý jako školství samo*, [Online] <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/43748/napad-na-sexualni-osvetu-neni-nic-noveho-je-stary-jako-skolstvi-samo.html>, dostupný 12.3.2013.

JANIŠ, K. *K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky* in Sborník z kongresu Pardubice 2006. [Online] <http://www.planovanirodiny.cz>, dostupný 12. 3. 2013.

JANIŠ, K. *Sexuální výchova – včera dnes a zítra* in Sborník Moravského regionálního kongresu 2008. [Online] <http://planovanirodiny.cz/view.php?cislocianku=2009022806>, dostupný 12. 3. 2013.

Sexuologický ústav Všeobecné fakultní nemocnice v Praze a 1. Lékařské fakulty Univerzity Karlovy – článek *Historie české sexuologie*. [Online] <http://www.vfn.cz/pracoviste/kliniky-a-oddeleni/sexuologicky-ustav/historie-ceske-exuologie>

Sexuologie – Wikipedie. [Online] <http://cs.wikipedia.org/wiki/Sexuologie>)

ZÁHOŘ, Z. *Praktický rádce v pohlavní výchově mládeže*. Praha: ZMCA, 1931. [Online] <http://cs.wikipedia.org/wiki/Sexuologietext>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AIDS	Acquired Immune Deficiency Syndrome.
CAN	Child Abuse and Neglect.
HIV	Retrovirus disponující enzymem reverzní transkriptázou a integrázou.
IASR	International Academy of sex Sex Research.
IPPF	International Planned Parenthood Federation.
PPG	Falopletysmografie.
STD	Sexually transmitted diseases.
USA	United States of America.
VPG	Vulvopletysmografie.
WHO	World Health Organisation.
WSLR	World League for Sexual Reform.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. prof. Josef Hynie.....	15
Obr. 2. <i>Andrograf podle Hynieho</i>	15
Obr. 3. <i>Kongres WLSR v Brně v roce 1932</i>	16
Obr. 4. <i>Kurt Freund</i>	16
Obr. 5. <i>Falopletyzmograf podle K. Freunda</i>	17
Obr. 6. <i>prof. MUDr. Jan Raboch, DrSc.</i>	17
Obr. 7. <i>Základní škola Labská</i>	51
Obr. 8. <i>Základní škola Elišky Přemyslovny</i>	52

SEZNAM TABULEK

<i>Tab. 1. Složení zkoumaného reprezentativního souboru – věk, pohlaví</i>	53
<i>Tab. 2. Četnost odpovědí na úkol č. 3 – stydiš se za svou nahotu?</i>	55
<i>Tab. 3. Četnost odpovědí na úkol č. 4 – viděl/a jsi ve skutečnosti nahého člověka?</i>	56
<i>Tab. 4. Četnost odpovědí na úkol č. 5 – jakým způsobem je ve vaší rodině pojímána nahota?</i>	56
<i>Tab. 5. Četnost odpovědí na úkol č. 6 – byl/a jsi poučen/a rodiči o problematice dospívání?</i>	57
<i>Tab. 6. Četnost odpovědí na úkol č. 7 – hovoříte doma se svými rodiči o sexu, sexuálním životě?</i>	58
<i>Tab. 7. Četnost odpovědí na úkol č. 8 – informace o sexu, sexualitě získáváš</i>	60
<i>Tab. 8. Četnost odpovědí na úkol č. 9 – komu by ses svěřil/a s případným sexuálním problémem?</i>	61
<i>Tab. 9. Četnost odpovědí na úkol č. 10 – víš, co je masturbace?</i>	62
<i>Tab. 10. Četnost odpovědí na úkol č. 11 – provozuješ masturbaci?</i>	62
<i>Tab. 11. Četnost odpovědí na úkol č. 12 – máš již erotické zkušenosti?</i>	63
<i>Tab. 12. Četnost odpovědí na úkol č. 13 – měl/a jsi již pohlavní styk?</i>	63
<i>Tab. 13. Četnost odpovědí na úkol č. 14 – od kolika let by měl být povolen pohlavní styk?</i>	63
<i>Tab. 14. Četnost odpovědí na úkol č. 15 – které onemocnění patří mezi sexuálně přenosné?</i>	64
<i>Tab. 15. Četnost odpovědí na úkol č. 16 – která antikoncepční metoda chrání před sexuálně přenosnými chorobami?</i>	65
<i>Tab. 16. Četnost odpovědí na úkol č. 17 – v kolika letech jsi se informoval/a o antikoncepci?</i>	66
<i>Tab. 17. Četnost odpovědí na úkol č. 18 – jakou formou se přenáší HIV/AIDS?</i>	67
<i>Tab. 18. Četnost odpovědí na úkol č. 19 – sexuální výchova ve škole</i>	68
<i>Tab. 19. Četnost odpovědí na úkol č. 20 – forma výuky sexuální výchovy</i>	68

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf 14. Složení zkoumaného reprezentativního souboru – věk, pohlaví</i>	52
<i>Graf 15. Četnost odpovědí na úkol č. 3 – stydíš se za svou nahotu?</i>	54
<i>Graf 16. Četnost odpovědí na úkol č. 5 – jakým způsobem je ve vaší rodině pojímána nahota?</i>	56
<i>Graf 17. Četnost odpovědí na úkol č. 6 – byl/a jsi poučen/a rodiči o probl. dospívání?</i>	57
<i>Graf 18. Četnost odpovědí na úkol č. 7 – hovoříte doma se svými rodiči o sexu, sexuálním životě?</i>	58
<i>Graf 19. Četnost odpovědí na úkol č. 8 – informace o sexu, sexualitě získáváš</i>	59
<i>Graf 20. Četnost odpovědí na úkol č. 9 – komu by ses svěřil/a s případným sexuálním problémem?</i>	60
<i>Graf 21. Četnost odpovědí na úkol č. 11 – provozuješ masturbaci?</i>	61
<i>Graf 22. Četnost odpovědí na úkol č. 14 – od kolika let by měl být povolen pohl. styk?</i>	63
<i>Graf 23. Četnost odpovědí na úkol č. 15 – které onemocnění patří mezi sex. přenosné?</i>	64
<i>Graf 24. Četnost odpovědí na úkol č. 16 – která antikoncepční metoda chrání před sexuálně přenosnými chorobami?</i>	65
<i>Graf 25. Četnost odpovědí na úkol č. 18 – jakou formou se přenáší HIV/AIDS?</i>	66
<i>Graf 26. Četnost odpovědí na úkol č. 20 – forma výuky sexuální výchovy</i>	67

SEZNAM PŘÍLOH

P I → Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den,

jsem studentkou třetího ročníku bakalářského studia oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, Fakultě humanitních studií a ráda bych získala s Vaší pomocí informace o vzdělanosti žáků 2. stupně základních škol o tématu sexuální výchova. Získaná data budou určena výhradně k účelům výzkumného šetření pro bakalářskou práci „Problémy sexuální výchovy dětí a mládeže“.

Dotazník je zcela anonymní.

Děkuji za spolupráci,
Iva Staňková

1. Jsi žákem/žákyní

- 6. třídy
- 7. třídy
- 8. třídy
- 9. třídy

2. Jsi

- chlapec
- děvče

3. Stydiš se za svou nahotu?

- vůbec se nestydím
- částečně se stydím
- ano, stydím se

4. Viděl/a jsi ve skutečnosti nahého člověka?

- ano
- ne

5. Jakým způsobem je ve vaší rodině pojímána nahota?

- nahota je u nás doma tabu
- nahota je u nás doma normální
- projevuje se mírná stydlivost

6. Byl/a jsi informován/a rodiči o problematice dospívání?

- ano
- ne
- částečně

7. Hovoříte doma se svými rodiči o sexu, sexuálním životě?

- ano, běžně
- velmi zřídka
- vůbec ne

8. Informace o sexu, sexualitě získáváš nejčastěji

- od přátel
- od sourozenců
- od rodičů
- z médií – televize, rozhlas, internet
- z časopisů
- z knih
- ve škole
- nikde

9. Komu by ses svěřil/a s případným sexuálním problémem?

- rodičům
- sourozenci
- kamarádu, kamarádce
- lékaři
- jiné osobě, uveď jaké
- nikomu

10. Víš, co je to masturbace?

- ano
- ne

11. Provozuješ masturbaci?

- ano, naprosto běžně
- ano, ale stydím se za to
- ne, ještě jsem to nezkusil/a
- ne a ani to nechci zkoušet

12. Máš již erotické zkušenosti? (např. líbání, hlazení na intimních místech apod.)

- ano, mám
- ne, ještě nemám

13. Měl/a jsi již pohlavní styk?

- ano
- ne

14. Od kolika let si myslíš, že by měl být povolen pohlavní styk?

- 14 let
- 15 let
- 16 let
- 17 let
- 18 let
- dříve než 14 let

15. Které onemocnění patří mezi sexuálně přenosné? Můžeš zaškrtnout i více možností.

- AIDS
- rakovina děložního čípku
- syfilis
- žaludeční vřed
- kapavka
- rakovina prsu

16. Která uvedená antikoncepční metoda chrání před sexuálně přenosnými chorobami?

- nitroděložní tělísko
- mužský kondom
- poševní pesar
- hormonální antikoncepce
- ženský kondom
- nevím

17. V kolika letech jsi se poprvé informoval/a o antikoncepci?

- 10-12 let
- 13-15 let
- dříve – uveď věk
- ještě jsem se neinformoval/a

18. Jakou formou se přenáší HIV/AIDS? Můžeš zaškrtnout více možností.

- poševním sekretem
- slinami
- spermatem
- z matky na plod
- krví

19. Myslíš si, že sexuální výchova ve škole je

- nadprůměrná
- průměrná
- dostačující
- nedostačující

20. Hodiny sexuální výchovy ve škole bys chtěl/a mít formou

- přednášek odborníků
- videoprojekcí
- výukou učitele, výchovného pracovníka
- formou her
- žádnou